

Diak

Virpi Juppala
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan
ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK) -diakoni
Opinnäytetyö, 2018

PIENI RAKAS AARRE

**Musiikillinen diakoniakasvatusmateriaali
seurakunnan perhekerhoihin**

TIIVISTELMÄ

Virpi Juppala

Pieni rakas aarre – Musiikillinen diakoniakasvatusmateriaali seurakunnan perhekerhoihin

78 s., 1 liite

Lokakuu 2018

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK) -diakoni

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa uutta materiaalia diakoniakasvatuksen tueksi seurakunnan varhaiskasvatukseen, erityisesti perhekerhoihin. Idea opinnäytetyöhön syntyi työelämälähtöisestä tarpeesta materiaalille, jota sekä diakonia- että varhaiskasvatuksen työntekijät voisivat käyttää työssään diakoniakasvatuksessa. Tavoitteena oli luoda innostava materiaalipaketti, jonka avulla diakoniakasvatuksen keskeiset teemat välittyisivät kohderyhmälle rohkeavalla ja yksinkertaisella tavalla, niin että lähellä ja kaukana olevien lähimmäisten huomioiminen tulisi luontevaksi osaksi lasten ja perheiden arkea.

Tutkimus diakoniakasvatuksen asemasta, määritelmästä, sisällöistä, kohderyhmästä ja tavoitteista kirjallisuudessa ja tutkimuksessa muodosti opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen. Tutkimuksen pohjalta valittiin kolme keskeistä diakoniakasvatuksen käsitettä: kristillinen ihmiskäsitys, lähimmäisenrakkaus sekä diakonian yhteys jumalanpalvelukseen. Nämä käsitteet loivat materiaalipaketin teoreettisen perustan ja niiden pohjalle rakennettiin materiaalipaketin kolme osiota. Osiot saivat nimekseen aarre (kristillinen ihmiskäsitys), rakkaus (lähimmäisenrakkaus ja -palvelu) sekä rukous (diakonian yhteys jumalanpalvelukseen). Kohderyhmäksi valittiin perhekerhot, sillä tärkeänä ulottuvuutena oli diakonisten elementtien tuominen perheiden tietoisuuteen ja arkeen. Toteutustapa oli musiikillinen, kerronnallinen ja toiminnallinen materiaalipaketti. Kristillisen ihmiskäsityksen teema jokaisen yksilön ainutlaatuisuudesta oli keskiössä ja sen mukaisesti materiaalipaketti sai nimekseen Pieni rakas aarre.

Kohtaamisen kirkko (2014), Suomen evankelisluterilaisen kirkon mietintö kirkon toiminnan suunnasta vuonna 2020, oli apuna materiaalipaketin luomisessa. Materiaalipaketin tavoitteet liittyivät mietinnön painopisteisiin: sanomaan, kohtaamiseen, lähimmäisenrakkauteen ja jäsenyyteen. Mietinnön innoittamana materiaalipaketin keskeisenä tavoitteena oli välittää sanomaa, kutsua kohtaamaan Jumalaa ja lähimmäisiä, haastaa mukaan yhteiseen lähimmäisestä välittämiseen ja toivottaa tervetulleeksi seurakunnan jäsenyyteen.

Valmiin materiaalipaketin toimivuutta testattiin Hausjärven seurakunnan perhekerhossa keväällä 2018. Testaamiskerta havainnoitiin, ja havainnoinnin sekä palautteen pohjalta saadut tulokset kirjattiin raportiksi. Havainnoinnin ja palautteen pohjalta materiaalipaketti oli toimiva ja innostava ja välitti osallistujille diakoniakasvatuksen keskeisiä käsitteitä ymmärrettävällä tavalla.

Asiasanat: diakoniakasvatus, kristillinen ihmiskäsitys, lähimmäisenrakkaus, esirukous, perhekerho, musiikki, Kohtaamisen kirkko -mietintö

ABSTRACT

Virpi Juppala

Dear Little Gem – A musical product for diaconal education in Church family clubs

78 pages, 1 appendix

October 2018

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Option in Diaconal Work

Bachelor of Social Services

The purpose of this study was to create new material for diaconal education in the early childhood education, especially in church family clubs in the Evangelical Lutheran Church of Finland. This development-oriented project was initiated by experiences in church work. There was a need for material deacons and early childhood education workers could use in their practice of diaconal education. The aim of this thesis was to come up with some new and inspiring material, a new product, through which the main diaconal themes would reach the target group in an encouraging and simple way, as well as raise awareness of neighbourly love among families.

The theoretical framework of the thesis was based on research and a literature survey on the subject of position, definition, contents, target group and aims of diaconal education. Three main concepts discussed in literature were chosen: the Christian idea of man, neighbourly love and the connection that exists between diaconia and the prayer of intercession in church service. The final product consisted of three parts, each of which was created on the basis of these three concepts. The product was developed especially for church family clubs since bringing the diaconal elements into daily lives of families was an important dimension. The product was put into practice through music, narratives and activities. The uniqueness of each person, as in the Christian idea of man, was central, and thus the production was called Dear Little Gem.

A Church of Encounter (2014), Guidelines for the Evangelical Lutheran Church of Finland until 2020, was of assistance when creating the product. The aims of the product were closely related to four priority areas of the report: the message, encounter, neighbourly love and membership. Inspired by the report, the aim of the product was also to share the message of the Church, to invite participants into encounter with God and with neighbour, to challenge neighbourly love and care and to welcome to membership of the Church.

The functionality of the product was tested in a family club of Hausjärvi parish in the spring of 2018. For the evaluation of the product, the club meeting was observed and reported. Based on the observation and the feedback, it can be said the product succeeded in passing on three concepts to the participants in a conceivable and an invigorating way.

Key words: diaconal education, Christian idea of man, neighbourly love, prayer of intercession, family club, music, A Church of Encounter -report

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 DIAKONIAKASVATUS KIRJALLISUUDESSA	6
2.1 Diakoniakasvatuksen asema diakoniatyössä	7
2.2 Määritelmä ja sisällöt	10
2.3 Kohderyhmä ja tavoite	13
2.4 Yhteys jumalanpalvelukseen ja missioon	15
2.5 Yhteenveto	17
3 MATERIAALIPAKETIN LÄHTÖKOHDAT	19
3.1 Idean synty	19
3.2 Kohderyhmänä perhekerhot	20
3.3 Musiikki materiaalipaketissa	22
3.4 Teemojen käsittely	24
3.5 Yhteenveto	25
4 PIENI RAKAS AARRE -MATERIAALIPAKETTI	27
4.1 Aarre	28
4.2 Rakkaus	30
4.3 Rukous	32
4.4 Testaaminen	33
4.5 Tulokset ja palaute	36
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	44
5.1 Tavoitteet ja niiden toteutuminen	44
5.2 Luotettavuus ja kriittinen pohdinta	45
5.3 Oma oppimisprosessi	47
5.4 Jatkotutkimusaiheet	50
5.5 Lopuksi	51
LÄHTEET	53
LIITE: Materiaalipaketti	59

1 JOHDANTO

Suomen evankelisluterilaisen kirkon avoimet varhaiskasvatuspalvelut palvelevat suomalaisia perheitä korkein lukemin: vuonna 2016 seurakunnan perhekerhoihin tehtiin lähes miljoona käyntiä, pienten lasten kerhoihin osallistui yli 74 000 lasta ja päiväkerhoissa kävi yli 26 prosenttia suomalaisista 3–6-vuotiaista lapsista (Sakasti i.a. Varhaiskasvatus). Varhaiskasvatuspalvelut tavoittavat kirkon nuorimmat jäsenet ja ovat löytäneet paikkansa monien lapsiperheiden arjessa. Vaikka kirkkoa toisaalta koettelevat sekä kirkosta eroaminen että seurakuntalaisten vieraantumisen kirkon sanomasta ja jäsenyydestä, suuri joukko kirkon jäseniä tavoitetaan jo aivan syntymästä saakka.

Kirkko on antanut oman kasvatuksellisen ammattitaitonsa myös hallituksen valtakunnallisen lapsi- ja perhepalvelujen LAPE-muutosohjelman innoittamaan keskusteluun lapsikäsityksestä. Keskustelua on käyty lasten, nuorten ja perheiden kohtaamisen toimintakulttuurista, johon vaikuttaa ennen kaikkea se, miten ja millaisena lapsi nähdään (Aula 2018, 3). Kirkon lapsikäsityksessä korostuvat jokaisen lapsen tarve ja oikeus tulla nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi sekä lapsen kokemus siitä, että hän kelpaa omana itsenään ihmisille ja Jumalalle, joka rakastaa ja pitää huolta (Pulkkinen 2018, 18). Kirkon anti tämän päivän keskusteluun pohjautuu Jeesuksen esimerkkiin: hän osoitti lapsille erityistä rakkautta ja asetti heidät esikuvaksi muille (Mark. 10:13–16).

Kirkon lapsikäsitys ohjaa seurakuntien varhaiskasvatusta, joka tarjoaa ihanteellisen mahdollisuuden kasvattaa pieniä kerholaisia myös diakonisiin teemoihin, lähimmäisenrakkauteen ja yhteiseen vastuuseen lähimmäisistämme. Kuitenkin työskennellessäni diakonin viransijaisena kiinnitin huomioni siihen, että varhaiskasvatuksessa diakoniakasvatusta ei toteutettu juuri lainkaan ja että materiaalia diakoniakasvatuksen tueksi ei juuri löytynyt. Kun työssäni ideoin ja toteutin kansainvälisen diakoniakasvatuksen toimintaviikkoja varhaiskasvatuksessa, huomasin lasten innostuvan diakoniatyön teemoista ja oivalsin, että diakoniakasvatus tulisi aloittaa jo paljon ennen rippikoulua. Työelämälähtöinen tarve diakoniakasvatusmateriaalista varhaiskasvatukseen synnytti idean oppinäytetyölleni.

Opinnäytetyöni on kehittämispainotteinen, produktiivinen työ, jonka tarkoituksena on ollut tuottaa materiaalia seurakunnan diakoniakasvatukseen varhaiskasvatuksen perhekerhoissa. Työssä on myös tutkimuksellisia piirteitä, sillä diakoniakasvatukseen liittyvä kirjallisuus ja tutkimus ovat toimineet teoreettisena viitekehysenä sekä innoittajana materiaalipaketille. Materiaalipaketti on rakennettu kirjallisuudesta löydetyn kolmen keskeisen teeman pohjalta, joita ovat kristillinen ihmiskäsitys, lähimmäisenrakkaus sekä diakonian ja jumalanpalveluksen erityiset yhtymäkohdat kolehti ja rukous. Nämä teemat muodostavat materiaalipaketin punaisen langan. Keskeisenä toteutustapana ovat laulut, jotka olen kirjoittanut ja säveltänyt teemojen pohjalta ja jotka sanoittavat diakoniset teemat lasten maailmaan. Materiaalipaketin nimi *Pieni rakas aarre* tiivistää kristillisen ihmiskäsityksen ytimen jokaisesta lapsesta ja aikuisesta ainutlaatuisena, äärettömän arvokkaana ja rakkaana aarteena.

Opinnäytetyöprosessin teoreettista viitekehystä luodessani huomasin, miten vähän suomalaista ja ulkomaista tutkimuskirjallisuutta diakoniakasvatuksesta on tarjolla. Kirjallisuuden niukkuus sekä kokemukseni tarpeesta diakoniakasvatusmateriaalille johtivat minut kirkon mietintöihin ja asiakirjoihin. Erityisesti Kohtaamisen kirkko -mietintö kirkon toiminnan suunnasta vuonna 2020 (Kohtaamisen kirkko 2014) ja sen painopisteet sanoma, kohtaaminen, lähimmäisenrakkaus ja jäsenyys ovat olleet avuksi opinnäytetyöprosessissani, kun olen luonut materiaalia oman kirkkomme varhaiskasvatukseen tueksi.

Oma lapsuudenkokemukseni seurakunnan päiväkerhosta oli myönteinen ja sain kokemuksen kirkosta kotina, jossa minulla oli oma paikkani. Aikuisena diakoniaopiskelijana miellän kirkon edelleen toiseksi kodikseni ja innostun kirkon sanomasta. Opinnäytetyössäni halusin tavoittaa jotain siitä innosta, jota koin päiväkerhossa ja siirtää sen omaan materiaalipakettiini. Omat kokemukseni sekä luova laulujen kirjoittamisprosessi antavat opinnäytetyölleni henkilökohtaisen näkökulman. Toimintatutkimuksen tapaan olen testannut materiaalipaketin toimivuutta Hausjärven seurakunnan perhekerhossa ja havainnoinut toimintaani havainnointipäiväkirjamaisesti. Henkilökohtaisuus on osa opinnäytetyötäni, se on ohjannut toimintaani ja valintojani ja työni on edennyt ja valmistunut sen kautta.

2 DIAKONIAKASVATUS KIRJALLISUUDESSA

Tässä osiossa tarkastelen ensin lyhyesti diakoniatyötä ja diakoniakasvatusta sen osana. Sitten kuvaan diakoniakasvatuksesta käytyä tutkimusta ja keskustelua sekä keskeisiä käsitteitä. Koska diakoniakasvatus kumpuaa diakoniatyön syvimmästä olemuksesta ja perustuu diakoniatyön teemoihin, sitä on ajoittain vaikea erottaa diakoniatyöstä ja sen sisällöistä. Kirjallisuuden ja tutkimuksen valossa diakoniakasvatukselle ei myöskään löydy yhtä selkeää määritelmää. Siksi olen käsitellyt myös muutamia keskeisiä diakoniatyön määritelmiä ja sisältöjä. Kirjallisuuskatsauksen pohjalta kolmannessa luvussa otan sisällöistä esiin kolme tärkeää teemaa, joiden pohjalta olen luonut opinnäytetyöni materiaalipaketin.

Viimeisten vuosikymmenten aikana diakonia on ollut osa kaikkien kirkkojen ohjelmaa. Tällainen kehityssuunta on sekä maailmanlaajuinen että ekumeeninen ja tilanteen tunnustustenvälisyys on huomionarvoista. Kiinnostus kristillisen sosiaalityön harjoittamista kohtaan on kasvavaa. Yksi merkittävimmistä kansainvälisistä diakoniaan liittyvistä asiakirjoista on Luterilaisen maailmanliiton Diakonia in Context -julkaisu. (Latvus 2017, 12–13, 15.) Asiakirjan (Diakonia in Context 2009, 21, 27–29) mukaan kaikissa inhimillisissä tilanteissa diakonia on sekä tehtävä että mahdollisuus, sillä kaikki ihmiset ovat haavoittuvia sairaudelle, kivulle ja kärsimykselle eikä kukaan voi paeta kuolemaa. Luterilaisen kirkon perinteessä on ymmärrys yleisestä pappeudesta, joka kuuluu kaikille kristityille. Ajatus voitaisiin muotoilla uudelleen käsittämään yleistä diakoniaa, joka kuuluu kaikille kastetuille kristityille, heidän sosiaalisesta tilanteestaan tai asemastaan huolimatta. Diakonia on sekä ilmausta kirkon syvimmästä olemuksesta että kirkon näkyviä ilmauksia päivittäisessä elämässä, kirkon suunnitelmissa ja projekteissa. Diakonia on siis erottamaton osa kirkkona olemista eikä sitä voidakaan pelkistää muutamien siihen sitoutuneiden ihmisten toiminnaksi. Siksi toteankin, että koska diakonia kuuluu kaikille seurakuntalaisille, siitä on myös tarpeen kertoa diakoniakasvatuksen keinoin.

On huomioitava, että diakonian käsite ymmärretään eri tavoin eri kirkkokunnissa. Esimerkiksi luterilaisessa perinteessä diakonien asema ja itseymmärrys diakonian virasta voi olla hyvinkin erilainen kuin anglikaanisessa perinteessä. Skandinavian kirkkojen diakoniamalli on seurakuntadiakoniamalli. (Nordstokke 2011, 77–78, 89.) Tästä johtuen, vaikka sivuankin opinnäytetyössäni ulkomaisia lähteitä, keskityn tutkimuskirjallisuuteen diakoniatyöstä ja -kasvatuksesta Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa.

2.1 Diakoniakasvatuksen asema diakoniatyössä

Diakonia on osa Suomen evankelisluterilaisen kirkon tehtävää. Seurakunta toteuttaa kirkkolain (1993/1054) mukaista kirkon tehtävää eri tavoin, esimerkiksi kasvatuksen, opetuksen ja diakonian kautta. Kirkkojärjestyksen (1993/1055) mukaan seurakunnan ja sen jäsenten tulee ”harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta”. Diakonisiin teemoihin kiinnitetään huomiota kirkon eri asiakirjoissa. Esimerkiksi kirkon strategisena suunnannäyttäjänä vuoteen 2020 saakka toimivassa Kohtaamisen kirkko -mietinnössä (2014) korostuvat diakoniatyölle keskeiset teemat kuten rohkaisu välittämään lähimmäisistä, kristillisen kasvun tukeminen, Jumalan ja lähimmäisen kohtaaminen, rinnalla kulkeminen, lähimmäisen rakastaminen sekä haavoittuvassa asemassa olevien hyväksi toimiminen.

Diakoniatyön käsite ja tehtävät ovat laaja-alaisia ja diakoniaa lähestytään erilaisista ulottuvuuksista. Kari Kopperi (2016, 118, 137) on tutkinut diakoniatyön käsitettä diakonian oppikirjoissa. Hänen mukaansa käsitys kirkon diakoniasta on tullut sekä laaja-alaisemmaksi että toisaalta on edelleen prosessissa. Tutkimuksessaan Kopperi toteaa, että diakonian käsitteellä on kaksi peruslinjaa. Karitatiivisen näkemyksen mukaisesti diakonia tarkoittaa 1800-luvun diakoniaherätyksessä syntynyttä ja vähitellen nykyaikaisen kirkon toimintamuodoksi laajentunutta käytäntöä. Toisaalta diakonia voidaan ymmärtää osana kirkon olemuksesta ja kristillisestä lähimmäisenrakkaudesta muodostuvaa kokonaisuutta, joka vaikuttaa perinteisen diakoniatyön ohella sielunhoidossa, kirkon yhteiskunnallisessa

työssä, kasvatustoiminnassa, jumalanpalveluselämässä sekä muussa hengellistä elämää tukevassa toiminnassa.

Myös Latvus (2017, 86–87) on tutkinut laajasti diakonian käsitettä ja sen tulkintoja. Hänen mukaansa diakonia-termin semantiikka on haasteellinen. Kirkkojen kasvava kiinnostus diakoniaa kohtaan vaatii vielä aiheen juurien ja teologian uutta analysointia ja jatkuvaa tutkimusta. Diakonia vaatii myös uusien raamatullisten ja teologisten perusteiden luomista. Vaikka diakonia-sanan käyttö näyttäisikin ajoittain perustuvan väärintulkintoihin, on sanan takana oleva ilmiö kuitenkin syvästi kristillinen ja kirkon yksi todellinen tunnusmerkki.

Jos diakonian käsite on monisyinen, sitä ovat myös diakonian perustehtävät. Juhani Veikkola (2002, 115–118) käsittelee artikkelissaan diakonian perustehtäviä, joita on eri aikoina painotettu eri tavoin. Karitatiivinen eli lähimmäisrakkauteen perustuva yksilöllinen ja välitön auttaminen on aina ollut diakonian keskeinen tehtävä, johon ovat liittyneet myös sosiaalinen ulottuvuus erilaisten sosiaalisessa hädässä olevien auttamiseksi ja aineelliseksi avustamiseksi sekä pastoraalinen eli sielunhoidollinen ulottuvuus. Liturginen ulottuvuus liittyy siihen jumalanpalvelusyhteyteen, joka on diakonialle olennaista. Katekeettisuus eli diakoninen kasvatustehtävä on yksi diakonian tehtävistä ja se toteutuu useimmiten seurakuntien diakoniakasvatuksena, alkaen pyhäkouluista ja päiväkerhoista ja ollen osana rippikoulun opetusohjelmaa. Diakoniakasvatusta toteutetaan myös aikuisten sekä erityisryhmien piiri-, kerho, retki- ja leiritoiminnan kautta.

Diakonian käsitteen ja perustehtävien moninaisuus tekee diakoniatyöstä laajalajaisen työkentän, jossa diakoniatyöntekijältä vaaditaan monipuolista osaamista. Diakonian viranhaltijan ydinosamiskuvauksen (2010) mukaan diakoniatyö on asiakastyötä, vapaaehtoistoiminnan ohjaamista, verkostotyötä ja vaikuttamista eri tavoin. Diakoniatyöntekijä toimii yhteistyössä seurakunnan rippikoulu-, perhe- ja kasvatustyöntekijöiden kanssa. Osaaminen jaetaan neljään ydinosamiskuvauksen alueeseen, joita ovat hengellisen työn osaaminen, diakonisen asiakastyön osaaminen, organisaatio- ja kehittämisosaaminen sekä yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen osaaminen. Kasvatuksellinen osaaminen on sisällytetty osaksi hengellisen työn osaamista.

Beate Hofmann (2017, 138, 142, 148) pohtii artikkelissaan diakonian ammatillisuutta uudesta näkökulmasta ja paneutuu diakonian ammattieettisiin kysymyksiin. Hänen mukaansa diakoniatyön ytimessä on toiseus; toisin sanoen ihmiset, joita yhteiskunta pitää erilaisina jonkun ominaisuuden vuoksi. Uudenlainen diakoninen ammattiosaaminen vaatii pohdintaa siitä, kuinka toiseuteen suhtaudutaan aikamme uusien haasteiden, erityisesti osallisuuden ja osallistamisen valossa. Osallisuuden ytimessä tulisi olla ajatus siitä, että yhteiskunta ja yhteisöt hyväksyvät kaikenlaisen toiseuden sen sijaan, että toisenlaisten ihmisten pitäisi sopia olemassa olevaan normiin. Ammatillisuus edellyttää myös pohdintaa siitä, onko diakoniatyö todellisuudessa halukas tavoittamaan marginaalissa olevat ja toimimaan heidän hyväkseen, heidän etujaan ajaen.

Samasta aiheesta kirjoittaa myös Kjell Nordstokke (2011, 84). Hänen mukaansa diakonian tulisi antaa tilaa marginaalissa oleville ja puhua köyhien ja sorrettujen puolesta. Diakonin tehtävä voitaisiin nähdä profeetan tai asianajajan tehtävänä, voimaannuttamassa syrjäytyneitä aktiiviseen osallisuuteen uskon, toivon ja rakkauden täyteisestä elämästä. Hofmannin tavoin Nordstokkekin pohtii, perustuuko tällainen mielikuva diakoniatyöntekijöistä todellisuuteen ja vastaako se heidän toimintaansa kirkoissa.

Diakoniatyön perustana ovat kristillinen ihmiskäsitys ja usko sekä välittämisen, luottamuksen, yhteisöllisyyden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden arvot (Diakonian viranhaltijan ydinsaaminen 2010). Näistä arvoista kirjoittaa myös Ullrich Zeitler (2014, 1). Hänen mukaansa diakoniatyö on yleisesti ymmärretty kristillisenä sosiaalityönä, joka ei kuitenkaan erottele asiakkaita heidän uskonnollisen vakaumuksensa perusteella. Apua annetaan kaikille sitä tarvitseville, sillä toisenlainen toimintatapa ei olisi kristillistä. Diakonian lähtökohtana on jokaisen osallisuus ja kaikki diakoninen työ pyrkii taistelemaan syrjäytymistä vastaan. Vaikka diakoniatyötä muistuttavaa työtä tekevät myös monet ei-kristilliset tahot, diakoniatyö perustuu Jeesuksen esimerkin seuraamiseen ja on tärkeä osa kristityn vakaumusta, kristityn velvollisuus. Diakoninen auttaminen perustuu osallisuuteen ja syrjäytymistä vastaan taisteleamiseen.

Kalle Kuusimäki (2012, 12) tiivistää artikkelissaan osuvasti diakoniatyön määritelmän. Hänen mukaansa Suomen evankelisluterilaisen kirkon piirissä diakoniatyö on vaikeuksissa olevan ihmisen kokonaisvaltaista auttamista, jolla on erilaisia ulottuvuuksia. Kuusimäen mukaan yksi ulottuvuuksista on diakoniakasvatus. Tutkijoiden näkemysten pohjalta toteankin, että diakoniakasvatus on olennainen osa seurakunnan moninaista ja laaja-alaista diakoniatyötä.

2.2 Määritelmä ja sisällöt

Pro gradu -tutkielmassaan Leena Nygård (2016, 2–3, 18–19, 72) on tutkinut diakoniakasvatusta suomalaisen seurakuntadiakonian työmuotona. Diakoniakasvatus on monissa seurakunnissa tunnustettu ja tunnistettu työmuoto, jota toteutetaan seurakuntadiakoniasa. Painotukset seurakuntien välillä voivat vaihdella eikä seurakunnilla ole yleistä linjausta diakoniakasvatuksesta ja sen järjestämisestä. Vaikka diakoniakasvatusta pidetään olennaisena osana diakoniatyötä, on silti vaikeaa löytää yhtä oikeaa diakoniakasvatuksen määritelmää. Diakoniakasvatusta sivutaan muutamassa suomalaisessa diakonia-aiheisessa tutkimuksessa, mutta käsite on suomalaisessa kirjallisuudessa ja tutkimuksessa niukasti käytetty. Diakoniakasvatusta koskevaa tieteellistä tutkimusta tai teorioita ei sellaisenaan ole olemassa, vaikka muotoutumistaan odottava teoria toteutuukin käytännön diakoniatyössä. Diakoniakasvatusta on käsitelty lähinnä ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöissä, joissa näkökulma on liittynyt rippikoulutyöhön, tai muun diakoniatutkimuksen sivutuotteena. Käsitteen selkeämpi määrittely ja linjaaminen voisivat tehdä näkyvämmäksi ja suunnitelmallisemmaksi sitä työtä, jota jo nyt tehdään.

Yksi määritelmä diakoniakasvatukselle voidaan löytää Maria Obafemin opinnäytetyöstä. Obafemi (2002, 249, 254) on tutkinut diakoniakasvatuksen lähtökohtia, tavoitteita ja tehtäviä. Opinnäytetyöhönsä perustuvassa artikkelissaan hän määrittelee diakoniakasvatuksen olevan kutsumista, ohjaamista, innostamista, tukemista ja rohkaisua. Diakoniakasvatus tukee kasvua kristittyinä, seurakuntalaisena sekä diakoniatoimijana. Diakoniakasvatuksen lähtökohtana on kirkko ja kirkon

kristillinen opetus. Päämääränä taas voidaan pitää diakoniaseurakuntaa, joka elää ja ammentaa jumalanpalvelusyhteydestä.

Nygård (2016, 78) puolestaan on rakentanut pro gradu -tutkielmansa pohjalta kolmeosaisen mallin diakoniakasvatuksen määritelmästä. Mallin mukaisesti diakoniakasvatus voi olla diakoniasta ulospäin suuntautuvaa diakonian sisällöistä viestimistä, jolloin voidaan tehdä tunnetummaksi diakonista ajattelua ja asennetta. Diakoniassa tapahtuva kasvatus voi myös olla diakoniaa itsessään, kuten tapahtuu esimerkiksi ihmisen kohtaamisessa, kun inhimillinen hätä lievittyy opetuksen kautta. Diakoniakasvatus voi lisäksi toteutua diakonisen toiminnan ja elämäntavan kautta, joita voivat olla lähimmäisistä huolehtiminen tai heistä vastuun kantaminen. Seurakunnan diakoniatyö pitää sisällään kaikki kolme ulottuvuutta. Obafemin määritelmä (2002, 249, 254) ja Nygårdin malli (2016, 78) käsittelevät samansuuntaisia teemoja, mutta Obafemi korostaa enemmän diakoniaseurakuntaa, kun taas Nygårdin mallissa kiinnitetään huomioita lähimmäisenrakkauden, diakonisen asenteen sekä diakonisen tietoisuuden lisääntymisen teemoihin.

Diakoniakasvatuksen ydinsisällöt ovat diakonian ydinsisältöjä. Useat tutkijat kiinnittävät huomiota samansuuntaisiin, kristinuskon ytimessä oleviin sisältöihin ja käsittelevät niitä diakoniatyön ydinsisältöinä. Yhtenä keskeisenä sisältönä kirjallisuudessa on erityisesti lähimmäisenrakkauden teema. Veikkola (2002, 107) viittaa artikkelissaan muun muassa rakkauden kaksoiskäskyyn, Jeesuksen vertaukseen laupiaasta samarialaisesta sekä koko Jeesuksen toimintaan parantajana, köyhien ja syrjittyjen ystävänä sekä Jumalan valtakunnan julistajana diakonian alkujuurina. Samansuuntaisesti Jorma Laulaja (2002, 61–62) tuo artikkelissaan esiin kultaisen säännön ja sen eettisen sisällön, jonka perusteella diakonian keskeiset ulottuvuudet hahmottuvat. Hänen mukaansa diakonian sisältö on tiivistetyimmillään kultaisen säännön etiikan konkretisoimista. Samoin Nygårdin (2016, 30) tutkimuksen mukaan diakoniakasvatuksen ohjenuorana ovat Raamatun kultainen sääntö, rakkauden kaksoiskäsky sekä kristillinen armokäsitys. Nordstokke (2011, 84) pohtii diakoniaa toisen Korinttilaiskirjeen valossa, johon pohjaten hän ymmärtää diakonian motivaation löytyvän Jumalan armollisesta toiminnasta, ennen kaikkea Jeesuksen esimerkistä.

Toisena keskeisenä sisältönä lähimmäisenrakkauden rinnalla on kristillinen ihmiskäsitys ja diakoniatyön kokonaisvaltaisuus. Kristillisestä ihmiskäsityksestä kirjoittavat useat lähteet. Pauli Niemelä (2002, 101) toteaa diakoniatyön perustuvan kristilliseen ihmiskäsitykseen, jonka mukaan jokainen ihminen on Jumalan luoma; sielun, hengen ja ruumiin erottamaton kokonaisuus. Ihminen on luotu Jumalan kuvaksi ja kutsuttu Jumalan yhteyteen. Kristillinen ihmiskäsitys myös velvoittaa diakoniatyöhön. Samoin Lea Rättyän (2012, 81) mukaan jokainen ihminen on yhtä arvokas; ihmisarvo on luovuttamaton ja ehdoton. Jumalan luomistyön pohjalta dialogi Luojan ja ihmisen välillä on mahdollinen. Ihminen on langennut, mutta myös lunastettu ja jokaisella on oikeus kokea ehdotonta hyväksyntää, anteeksiantamusta ja vapautumista syyllisyydestä. Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan ihmisyyys toteutuu täydesti ihmisen hahmottaessa elämänsä pyhän ja äärettömän yhteydessä, Jumalan kasvojen edessä (Lapset seurakuntalaisina 2013, 19).

Kristillinen ihmiskäsitys liittyy läheisesti ymmärrykseen ihmisen kokonaisvaltaisuudesta. Matti Helin, Heikki Hiilamo ja Ulla Jokela (2010, 162) toteavat, että diakoniatyössä huomioidaan ihminen kokonaisvaltaisesti niin fyysisyyden, henkisyys- kuin hengellisyydenkin osalta. Samoin Veikkolan (2002, 119) mukaan diakonian erityisluonne on juuri siinä, että ihminen kohdataan hengen, sielun ja ruumiin kokonaisuutena sekä sosiaalisissa ulottuvuuksissa. Myös Pirjo Hakala (2002, 234) kirjoittaa artikkelissaan diakoniatyön tavoitteena olevan ihmisen kokonaisvaltainen palveleminen.

Diakonian ytimessä on siis kristinuskon keskeisiä sisältöjä. Siksi luontevaa on, että myös diakoniakasvatus on kasvatusta näistä kristinuskon teemoista ja sisällöistä. Nygårdin (2016, 30) tutkimuksesta kävi ilmi, että diakonia ja diakoniakasvatus näyttäytyivät diakoniatyöntekijöille monin tavoin sisäkkäisinä ja päällekkäisinä käsitteinä. Diakoniakasvatus perustuu kristinuskon keskeisiin sisältöihin, joita ovat kristillinen arvopohja, kristinoppi ja diakonian kokonaisuus. Myös Helin ym. (2010, 162) mukaan kristillinen viitekehys antaa diakoniatyölle sen omakeinämisen; toivon ja uskon näkökulma värittävät diakoniatyötä. Diakoniatyö on Kristuksen rakkauden osoitusta kärsivää maailmaa kohtaan ja kirkon opetusten käytäntöön laittamista.

2.3 Kohderyhmä ja tavoite

Varhaislapsuus on monesta näkökulmasta elämän tärkeintä aikaa, sillä silloin muodostuvat monet myöhempää elämää kannattelevat rakenteet (Kilpeläinen & Räsänen 2015, 301). Diakoniakasvatus voi alkaa jo lapsena ja lapsuus onkin otollista aikaa diakonisten arvojen sisäistämiseksi. Varhaiskasvatuksessa voidaan kertoa ja opettaa diakoniatyöstä raamatunkertomusten välityksellä. Diakoniakasvatus on auttamalla ja palvelemalla kasvattamista, ja se lähtee liikkeelle jo pienten lasten käsityksestä siitä, missä voi auttaa toisia. Diakoniakasvatuksen piiriin kuuluvat lasten lisäksi myös kaikki muutkin ikäluokat: nuoret, aikuiset, työikäiset ja eläkeläiset. (Nygård 2016, 45, 48, 59–60, 76.)

Samansuuntaisia havaintoja on tehnyt Rättyä (2009, 102, 111, 114), joka väitöskirjassaan on tutkinut diakoniatyötä yksilöllisenä ja yhteisöllisenä auttamisena, diakoniatyöntekijöiden käsityksiä työn sisällöstä sekä yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksia diakoniatyöhön. Tutkimuksen mukaan diakoniatyöntekijät näkivät erityisesti lasten, nuorten ja koululaisten diakonia- ja asennekasvatuksen tärkeänä. Kasvatus nähtiin koko yhteisön hoitona, sitä haluttiin lisätä ja sen kautta vahvistaa ihmisten aktiivisuutta sekä omien asioidensa hoitamisessa että lähimmäisten auttamisessa. Vastaajien mielestä diakoniakasvatusta tuli suunnata kaikenikäisille, ja se edellytti tehokkaampaa tiedotusta ja informaation jakamista.

Rättyän (2009, 114) tutkimuksen mukaan diakoniatyöntekijät kokivat, että seurakuntalaisten on vaikea ymmärtää kristillisen rakkauden ja diakonian sisältöä ja ideaa. Kuitenkin diakoniatyöntekijät näkivät, että diakonia kuuluu kaikille seurakuntalaisille. Samansuuntaisesti Nygårdin (2016, 33–34, 41–42, 44) tutkimuksessa diakoniakasvatuksen tärkeänä tavoitteena nähtiin lähimmäisenrakkauteen ja lähimmäisvastuuseen kasvaminen. Diakoniakasvatuksen luonnehdittiin olevan myös pohdintaa siitä, kuinka diakonia voisi olla jokaisen seurakuntalaisen palvelutehtävä. Lisäksi tavoitteena nähtiin tiedon, tietoisuuden ja ymmärryksen lisääntyminen diakoniatyön sisällöistä ja diakoniakasvatuksesta itsestään. Tutkimukseen osallistuneiden diakoniatyöntekijöiden vastausten mukaan yhdessä eläminen ja tekeminen voivat vahvistaa ihmisen identiteettiä aktiivisena ja antavana yksilönä. Diakoniakasvatus nähtiin muistuttajan roolissa muistuttamassa ihmisiä

jo heidän tiedossaan olevista arvoista, sillä muistuttamista kaikille kuuluvasta lähimmäisenrakkaudesta tarvitsevat yhtä lailla kaikki. Diakonian keskeisiä teemoja on tärkeä pitää esillä, että seurakuntalaiset omaksuisivat palveluun liittyviä tausta-arvoja ja tapoja toimia.

Helin ym. (2010, 163) tarkastelevat kirjassaan diakonian paikkaa kirkossa ja yhteiskunnassa ja yhtyvät ajatukseen diakoniatyöstä lähimmäisenrakkauden ja palvelun muistuttajana, muistuttamassa yhteisestä vastuusta huono-osaisuudesta. Ilkka Jääskeläinen (2002, 192) luotaa vielä syvemmälle kirjoittaessaan artikkelissaan diakoniasta palveluna, jota jokainen seurakunnan jäsen toteuttaa toimissaan lähimmäisensä parhaaksi. Hänen mukaansa diakonia on seurakunnan tapa elää ja kuuluu koko seurakunnalle. Samansuuntaisia ajatuksia esittää Zeitler (2014, 1), joka pohtii artikkelissaan hengellisyyden merkitystä diakoniatyössä ja sivuaa myös diakonista asennetta. Hänen mukaansa diakonisen asenteen oppiminen ja osoittaminen on keskeinen osa jokaisen kristityn elämää.

Diakonia in Context -asiakirja (2009, 49) puolestaan tuo mielenkiintoisen ja uudenlaisen näkökulman diakoniseen palveluun ja asenteeseen. Asiakirjan mukaan seurakunnan diakoniatyöllä on ajoittain vaarana nähdä köyhät auttamistyön kohteena, jolloin diakoniatyö kaventuu hyväntekeväisyydeksi. Yhä enemmän aletaan kuitenkin tiedostaa, että diakonia ei ole tekemistä muita *varten* vaan pikemmin tekemistä muiden *kanssa*. Raamatun mukaan auttaminen on rakkauden ilmaisu (1. Kor. 13), jonka viitekehyksenä ovat vastavuoroisuus ja yhdenvertaisuus (2. Kor. 8:13–15). Diakonisessa palvelussa sekä antaja että saaja tulevat siunatuiksi. Voi myös olla, että tämän päivän avunsaaja onkin huomisen avunantaja.

Sen lisäksi, että diakoniatyö muistuttaa lähimmäisenrakkaudesta ja -palvelusta, se pyrkii vaikuttamaan yhteiskunnan arvoihin ja asenteisiin (Helin ym. 2010, 163). Asennekasvatuksesta ja asenteisiin vaikuttamisesta kirjoittavat monet tutkijat. Tiina Ikonen (2015, 173) määrittelee väitöskirjatutkimuksessaan diakoniakasvatuksen tavoitteelliseksi kasvatustoiminnaksi, jonka avulla pyritään vaikuttamaan ihmisten asenteisiin ja toimintatapoihin ja jota kirkko eri toimintatahoillaan toteuttaa. Diakoniakasvatuksessa korostuu ihmisen suhde toisiin ihmisiin sekä ympä-

röivään yhteiskuntaan. Kirsi Tirri (2004, 91, 101) pohtii artikkelissaan moraalinkehitysteorioita diakonisen kasvatuksen lähtökohtina ja samansuuntaisesti hänkin nostaa esiin vastuullisuuden, huolenpidon ja oikeudenmukaisuuden kysymykset diakoniatyössä. Tirrin mukaan kirkon ja yhteiskunnan uskontokasvatuksen tulisi kehittää ihmisen empatiakykyä ja oikeudenmukaisuuskäsitystä, sillä toisten tarpeiden tunnistaminen, toisen asemaan asettuminen ja heikompien auttaminen edellyttävät sekä oikeudenmukaisuuden että empatiakyvyn kehittymistä. Näin yksilöitä voidaan valmistaa eettiseen vastuullisuuteen. Diakoniatyön ja eettisen kasvatustyön yhteisiä päämääriä ovat esimerkiksi erilaisuuden ymmärtäminen ja hyväksyminen ja rasismien vähentäminen. Myös Nygårdin (2016, 45) mukaan diakoniasvatukseen kuuluu kunnioittavan ja arvostavan suhtautumistavan omaksuminen suhteessa muihin ihmisiin

Karolina Puuska (2012, 148) puolestaan kirjoittaa artikkelissaan diakonisesta näkökulmasta rippikoulutyössä. Hänen mukaansa rippikoulussa yksittäiset tilanteet, kohtaamiset, hartaudet ja oppiminen voivat kaikki olla diakonisia ja diakonista näkökulmaa voidaan pitää esillä monipuolisesti. Samansuuntaisesti Nygård (2016, 73) puhuu diakoniasvatukseen liittyvästä asennevaikuttamisesta, jonka tavoitteena on ohjata ihmisiä diakonisen asenteen omaksumiseen. Myös Rättyän (2009, 85, 114) tutkimuksessa korostuu lasten ja nuorten arvo- ja asennekasvatuksen tärkeys.

2.4 Yhteys jumalanpalvelukseen ja missioon

Koko seurakunnan toiminta lähtee jumalanpalveluksesta, seurakunnan elämän keskuksesta (Toivio 2012, 8). Niinpä diakoniatyölläkin on olennainen yhteys jumalanpalvelukseen. Puuska (2012, 144–146) kirjoittaa aiheesta laajemmin. Hänen mukaansa diakonian perimmäinen olemus löytyy sen yhteydestä jumalanpalvelukseen. Tästä liitoksesta diakonia saa omaleimaisuutensa ja ilman sitä diakoniatyöllä on vaara kaventua yleisinhimilliseksi auttamistyöksi. Diakonia toteutuu koko jumalanpalveluksen olemuksessa ja tarkoituksessa, mutta jumalanpalveluksen osista esirukousosuus toteuttaa diakoniaa erityisellä tavalla. Esirukouk-

sessä voidaan tuoda esille diakonisia tarpeita ja ajatuksia ja siinä rukoillaan kaukana ja lähellä elävien lähimmäisten puolesta. Seurakunnan tehtävänä on sitoutua, niin rukouksen aikana kuin sen jälkeenkin, niiden ihmisten tukemiseen, joita rukouksessa muistetaan. Diakonisena ulottuvuutena on myös kolehti, jossa seurakuntalaiset antavat köyhien ja ahdistuneiden lähimmäisten hyväksi siitä hyvästä, jota ovat itse saaneet. Kolehtiin osallistuminen on mahdollisuus osoittaa diakoniaa konkreettisesti. Myös Veikkola (2002, 115–119) puhuu diakonian liturgisesta ulottuvuudesta. Hän tuo esiin diakonian elimellisen yhteyden jumalanpalvelukseen, jossa diakonia jäsentyy seurakunnan yhteiseksi tehtäväksi. Yhteyden kautta diakoniatyö saa sen muusta yhteiskunnan sosiaali- ja terveystyöstä erottavan omaleimaisuutensa.

Diakonian yhteys jumalanpalvelukseen on huomioitu myös *Diakonia in Context* -asiakirjassa (2009, 29). Liturgisen yhteyden lisäksi asiakirja korostaa diakonian vahvaa yhteyttä julistukseen. Liturgia, julistus ja diakonia yhdessä tekevät näkyväksi kirkon yhteyden. Nämä kolme ulottuvuutta ovat toisilleen elintärkeitä ja kirkon yhteyden ilmentymää. Ilman yhtäkin näistä ulottuvuuksista, kirkon yhteyden missio ei voisi täydesti toteutua.

Kirkon tulee toimia, jotta sen julistuksen sisältö tulisi todeksi (Kuusimäki 2012, 17). Diakonian tavoitteisiin onkin liitetty myös missionaarinen funktio, ajoittain heikommin ja ajoittain vahvemmin. Diakonia on osa kirkon keskeistä tehtävää ja sitä kautta sillä on kiistämätön yhteys kirkon lähetystehtävään. Toisaalta ajoittain on haluttu torjua diakonian missionaarista ulottuvuutta. Tämä johtuu diakonian pyyteettömyydestä, sillä diakoniatuiminta ei sinällään tähtää ihmisten käännyttämiseen tai kirkon jäsenmäärän kasvattamiseen. (Veikkola 2002, 117.)

Nordstokke (2011, 108–109) tarkastelee kirjassaan diakonian teologiaa, diakoniatyötä ja diakoniaa olennaisena osana lähetystehtävää ja puolustaa vahvasti diakonian ja mission välistä elintärkeää yhteyttä. Hän näkee lähetysten diakonisen ulottuvuuden mahdollistavan sen, että kristillinen todistus voi tulla todeksi ihmisten elämässä. Tällöin seurataan Jeesuksen esimerkkiä, joka harjoittamalla diakoniaa ja erityisesti tukemalla sairaita ja syrjäytyneitä osoitti oman lähetystehtävänsä. Kirkon tulisikin ilmaista Jumalan lähetystä diakonian harjoittamisen

kautta ja Jeesuksen esimerkin mukaisesti. Diakonian ja lähetyksen välillä on läheinen, jopa luovuttamaton yhteys. Lähetys voidaan ajatella kaikkea kirkon toimintaa läpäisevänä, jolloin myös diakonia ymmärretään lähetyksen perustavaanlaatuiseksi ulottuvuudeksi. Kirkon lähetystehtävään kuuluu lähetyksen ja diakonian vastavuoroisuuden kehittäminen ja toisaalta molempien erilaisten ominaisuuksien tunnistaminen. Todistaminen ja palveleminen ovat kyllä erillisiä, mutta erottamattomia. Kristuksesta todistaminen ja palveleminen yhdessä toteuttavat Jumalan lähetystä ja ovat yhtä tärkeässä asemassa.

Diakonian ja lähetyksen välinen yhteys toteutuu myös käytännön tasolla. Kansainvälistä diakoniaa toteuttavat kirkon viralliset lähetysjärjestöt, Kirkon Ulkomaanapu sekä monet kristilliset järjestöt ja yksityishenkilöt (Helin ym. 2010, 153–154). Kansainvälisen diakonian avulla tuetaan niitä ihmisiä, joiden elämää koettelevat kansainvälisen talouden vaihtelut, ilmastonmuutos sekä paikalliset kriisit, ja pyritään parantamaan heidän elinolosuhteitaan. Monien diakoniatyöntekijöiden työssä kansainvälinen diakonia tulee näkyväksi varainhankinnan, diakoniakasvatuksen, lähetystyön, ystävyysseurakuntatyön ja monikulttuurisuustyön kautta. (Gothóni & Helosvuori 2012, 151–152.)

2.5 Yhteenveto

Diakoniakasvatus on osa diakoniatyötä. Sen toteutustavat sekä sisällöt vaihtelevat, eikä yhtä selkeää määritelmää diakoniakasvatukselle ole. Diakoniakasvatus voi eri määritelmien valossa pitää sisällään monia erilaisia teemoja, jotka perustuvat diakoniatyön keskeisiin sisältöihin. Laajimmillaan diakoniakasvatus voi olla koko diakoniatyön keskeisistä sisällöistä ja toimintatavoista tiedottamista. Diakoniakasvatuksen ohjenuorana ovat diakoniatyötä määrittävät keskeiset kristinopin sisällöt. Diakoniakasvatuksen piiriin kuuluvat kaikki ikäluokat ja sen tavoitteena on jokaisen seurakuntalaisen kasvu diakoniavastuuseen ja diakoniseen palvelustehtävään. Asenteisiin vaikuttaminen on tärkeä diakoniakasvatuksen ulottuvuus. Diakonian keskeinen yhteys jumalanpalveluselämään, diakonian ja lähetyksen yhteys sekä kansainvälisen diakonian teemat ovat osa diakoniakasvatusta.

Diakoniakasvatus voi luonnollisesti sivuta myös yleisiä kasvatuksen teorioita sekä yhteiskunnan eettistä kasvatustyötä ja sen teemoja. Samoin diakoniakasvatuksella on yhteyksiä uskontokasvatukseen, kristilliseen kasvatukseen ja niiden määritelmiin. Tässä opinnäytetyössä ei kuitenkaan ole ollut mahdollista paneutua näihin teemoihin.

3 MATERIAALIPAKETIN LÄHTÖKOHDAT

3.1 Idean synty

Opinnäytetyöni sai alkusysäyksen toimiessani vs. diakoni-lähetyssehteerinä muutamia vuosia sitten. Tullessani seurakuntaan viransijaiseksi huomasin, että rippikoulutyön puolelta minut kutsuttiin pitämään oppitunti sekä lähetysten että diakonian tiimoilta. Varhaiskasvatuksen kanssa samanlaista käytäntöä ei ollut ja pohdin, miten yhteistyötä olisi mahdollista aloittaa. Päätimme toteuttaa erityisesti kansainväliseen diakoniaan ja lähetykseen liittyvän toimintaviikon seurakunnan perhe- ja päiväkerhoissa.

Toimintaviikot toteutuivat kahtena vuonna, ennen opintojeni alkamista Diakonia-ammattikorkeakoulussa, ja niiden hyödyntäminen sellaisenaan ei ollut mahdollista tässä opinnäytetyössä asianmukaisen raportoinnin puuttuessa. Toimintaviikot kuitenkin antoivat aiheen opinnäytetyöhöni. Lasten innostus ja palaute toimintaviikoilta oli palkitsevaa. Eräs äiti kertoi tyttärensä kommentoineen kerhopäivän kansainvälisen diakonian ja lähetysten teemojen äärellä olleen hänen elämänsä paras päivä. Toinen äiti kertoi poikansa kertoneen kotona yhteisen hartaushetken sisällöstä: ”Äiti, me olemme kaikki Jumalan aarteita!”.

Toimintaviikot synnyttivät mielessäni kipinän mahdollisuudesta kirjata diakonia-kasvatuksen teemoja ja ideoita materiaaliksi, joka voisi palvella seurakuntien työntekijöitä. Olin huomannut toimintaviikkoja suunnitellessani, että vaikka materiaalia rippikoulutyöhön diakoniakasvatuksesta löytyi, varhaiskasvatuksen osalta tarjontaa oli huomattavasti vähemmän. Toisaalta huomasin, että lapset ja aikuiset innostuivat kansainvälisen diakoniatyön teemojen äärellä ja sisältö synnytti innostuksen lisäksi syvällisiä oivalluksia. Ymmärsin, että diakoniakasvatus tulisi aloittaa paljon ennen rippikoulua, jo varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyöni suunnitelmavaiheessa pohdin, miten ja miltä pohjalta diakonia-kasvatusmateriaalia olisi toimiva lähteä suunnittelemaan ja luomaan. Tavoit-

teenani oli tuottaa uutta tietoa seurakunnan diakoniakasvatuksen tueksi. Pohdintani perusteella päädyin siihen, että tuottaisin diakoniakirjallisuuteen ja tutkimukseen perustuvaa materiaalia, jossa keskeiset diakoniset teemat ja ydinsisällöt toimisivat sekä innoittajana että punaisena lankana. Tavoitteena oli luoda teoriaan perustuva, lasten maailmaan sanoitettu ja seurakunnan työntekijöitä palveleva materiaalipaketti.

Toinen opinnäytetyön ideaan vaikuttanut merkittävä tekijä oli yhteistyö, jota saimme toteuttaa varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa toimintaviikoilla. Itselleni yhteinen työskentely ja yhteisten toimintatapojen kehittäminen on tärkeää. Seurakunnan työntekijöiden yhteisenä päämääränä on kirkon sanoman eteenpäin vieminen ja seurakuntalaisten palveleminen eri tavoin. Yksittäisten työalojen ja työntekijöiden on tulevaisuudessa entistä vaikeampi vastata kasvaviin haasteisiin ja tarpeisiin. Yhtenä keskeisenä kirkon kasvatustyön haasteena on seurakunnan eri työalarajojen ylittäminen ja yhdessä tekemisen vahvistaminen esimerkiksi varhaiskasvatuksen, nuorisotyön, rippikoulutyön, diakoniatyön ja musiikkityön välillä (Hytönen 2016, 143–144). Siksi opinnäytetyöni tavoite oli myös vahvistaa yhteistyötä eri seurakunnan työalojen kesken, esimerkiksi diakoniatyön, varhaiskasvatuksen ja musiikkikasvatuksen välillä. Näistä kaikista tekijöistä syntyi ajatus kehittämispainotteisesta opinnäytetyöstä, jonka kautta tuottaisin materiaalia seurakuntien diakoniakasvatuksen tueksi varhaiskasvatuksessa.

3.2 Kohderyhmänä perhekerhot

Kirkon varhaiskasvatukseksi kutsutaan pääsääntöisesti alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä tai läheistensä kanssa tapahtuvaa kasvatusta. Kirkon varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka pohjana ovat kristillinen usko ja siihen liittyvät arvot. (Lapsi on osallinen 2008, 9.) Varhaiskasvatuksen lähtökohdana on lapsen ja perheen hyvä elämä sekä kasvatuskumppanuus yhdessä perheen kanssa. Siinä korostuvat kasvatuksen kokonaisvaltaisuus, varhaispedagoginen osaaminen, lapsilähtöisyys, perheen arvostaminen sekä uskon perinteiden jakaminen ja uusien luominen. (Lapset seurakuntalaisina 2013, 4.)

Valitsin kohderyhmäksi seurakunnan varhaiskasvatuksen perhekerhot. Perhekerhot ovat kirkon varhaiskasvatuksen yleinen toimintamuoto. Perhekerhot toimivat lasten ja heidän läheistensä kohtauspaikkana, jossa lapsi osallistuu toimintaan yhdessä vanhempansa, isovanhempansa tai perhepäivähoitajansa kanssa. Perhekerhotoimintaa voi olla myös avoin kerho, avoin päiväkerho tai vanhempilapsikerho. Perhekerhot ovat matalan kynnyksen toimintaa, joihin ei yleensä tarvitse ilmoittautua ja joissa ryhmän kokoonpano voi vaihdella eri toimintakerroilla. Perhekerhossa on yhteinen kirkkohetki, tekemistä tai teemojen käsittelyä sekä yhdessä olemista samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. (Lapsi on osallinen 2008, 14.)

Kohderyhmän valinta oli luonteva opinnäytetyön ideana olleiden, perhekerhossa toteutettujen toimintaviikkojen pohjalta. Osallistun myös itse seurakunnan perhekerhoon yhdessä lapseni kanssa. Pidän toimintaa tärkeänä ja monin tavoin sekä lapsia että vanhempia rakentavana ja tukevana. Rättyän (2012) ja Nygårdin (2016) tutkimukset vahvistivat ajatustani materiaalipaketin suuntaamisesta erityisesti seurakunnan perhekerhoille. Taustalla oli ajatus siitä, että materiaalipaketti voisi tuoda diakonisia teemoja perheiden tietoisuuteen ja keskustelu voisi jatkua myös kotona innoittaen diakonisen asenteen omaksumista arjessa.

Perhekerhoilla on hyvä tavoittavuus: vuonna 2016 niihin tehtiin lähes miljoona käyntiä (Sakasti i.a. Perhekerho). Materiaalipaketti on diakoniakasvatuksen teemojen ympärille rakennettu, mutta sen toteutuksessa mahdollisuutena ja tavoitteena on myös diakoniatyöstä viestiminen. Monille perhekerholaisille diakoniatyö voi käsitteenä olla vieras, eikä heillä välttämättä ole tietoa siitä, miten tai millaista apua diakoniatyön kautta voi tarvittaessa saada. Diakoniatyö saa kasvot, kun perhekerholaiset voivat tutustua diakoniatyöntekijään, ja sen kautta kynnyksen yhteydenottoon voi madaltua. Nygård (2016, 33) puhuu tietoisuuden lisääntymisestä yhtenä diakoniakasvatuksen ulottuvuutena. Materiaalipaketissa tämäkin ulottuvuus on osaltaan merkittävä.

Diakoniakasvatuksen avulla diakoniatyöntekijä ei ainoastaan tuo diakonian teemoja kerholaisten tietoisuuteen ja harjoita diakoniakasvatusta vaan hän myös tu-

lee kohtaamaan kerholaisia. Kohtaamisen kirkko -mietintö (2014, 20–21) kiinnittää huomiota kohtaamisen merkitykseen. Mietinnössä pohditaan, löytääkö seurakuntaan tuleva ihminen seurakunnasta ihmisen kasvot ja millainen on hänen kokemuksensa kohtaamisesta. Jumala itse toimii kohtaamisten kautta ja kohtaamiset synnyttävät ja pitävät yllä ihmisen suhdetta seurakuntaan. Yhteydessä seurakuntaan ihminen kohtaa Jumalan, lähimmäisen sekä oman elämänsä todellisuuden.

Diakonisen työtteen vahvistaminen kirkon varhaiskasvatuksessa on asetettu yhdeksi erityiseksi kehittämiskohdaksi kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirjassa (Lapsi on osallinen 2008, 34). Asiakirjassa pohditaan, miten varhaiskasvatuksen ja diakonian työntekijät voisivat tehdä yhteistyötä lapsiperheiden kokonaisvaltaiseksi tukemiseksi ja millaisia uusia toimintoja voitaisiin kehittää yhdessä. Tämä kehittämiskohta on ollut mieleissäni materiaalipakettia kehittäessä. Yhteinen hetki diakonisten teemojen äärellä voisi toimia eräänlaisena avauksena yhteistyöhön.

3.3 Musiikki materiaalipaketissa

Musiikki on keskeinen osa materiaalipakettia ja laulut ovat materiaalipaketin sydän. Musiikki on tärkeä osa kirkon perinnettä. Jo Raamatussa on useita esimerkkejä musiikin vaikutuksesta ihmisten elämään, esimerkiksi Jerikon muurit, jotka sortuivat vaskisoittimien äänestä tai Daavid, joka soitti harppua Saulille (Eerola 2005, 83). Raamatussa musiikki liittyy keskeisesti Jumalan tekojen ylistämiseen ja esimerkiksi psalmit ovat ilon, kiitoksen, ylistyksen, hädän, murheen ja ahdistuksen purkamista. Musikaalisuus annettiin ihmiselle lahjana jo luomisessa ja musiikki itsessään kantaa mukanaan Jumalan hyviä luomislahjoja. Musiikilla on rakentavia ja eheyttäviä ominaisuuksia, jotka edistävät ihmisen myönteistä kasvua ja kehitystä ja jotka toteutuvat musisoidessa. Musiikki kuuluu kirkon olemukseen ja perustehtävään ja sitä kautta myös jokaisessa ihmisessä olevan musikaalisuuden tukeminen kuuluu kirkon tehtävään. Musiikki on olennainen osa seurakuntien jumalanpalveluselämää ja kirkon varhaiskasvatusta. (Varhaisiän musiikkikasvatus seurakunnassa 2004, 10, 12–13.)

Musiikki kehittää monia taitoja lapsessa. Musiikin avulla lapsi rakentaa omaa minäkuvaansa ja oppii hahmottamaan ympäristöään laulun, leikin ja liikkeen kautta (Eerola 2005, 77). Musiikki tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua (Lapsi on osallinen 2008, 17). Musiikki ja muut taidemuodot ovat yhteydessä empatian ja prososiaalisuuden kehittymiselle ja voivat auttaa lasta samastumaan toisen rooliin (Ruokonen 2016, 135). Jokaisella lapsella tulisi olla mahdollisuus omien edellytystensä mukaiseen musiikin ilmaisuun ja kokemukseen. Ilo, leikki ja mielikuvitus luovat pohjan, josta voi kasvaa ajatteleva, tunteva ja toiset huomioon ottava aikuinen. (Varhaisiän musiikkikasvatus seurakunnassa 2004, 11–13.)

Sosiaalisten taitojen kehittymisen lisäksi musiikki voi tukea lapsen kristillistä kasvua. Sari Murtonen (2015, 269–270) on tutkinut hengellisen musiikin merkitystä kristillisyyteen kasvamisessa ja hänen mukaansa hengellinen musiikki toimii yhtenä uskonnon oppimisen mahdollistavana ympäristönä ja kanavana. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirjassa (Lapsi on osallinen 2008, 17, 45) yksi musiikkikasvatuksen kehittämisen päätavoitteista on lapsen kristillisen kasvun tukeminen. Lapsi voi ilmaista uskoaan ja osallistua jumalanpalvelukseen laulaen, soittaen, liikkuen tai kuunnellen.

Musiikilla on monia positiivia vaikutuksia ihmisen elämään. Kaija Eerolan (2005, 77, 86) mukaan oman lauluäänien käyttö on musiikin tervehdyttävistä vaikutuksista tärkein. Lisäksi musisointi luo yhteyden toisiin ihmisiin. Murtonenkin (2015, 271) kirjoittaa yhdessä laulamisen luomasta yhteisöllisyydestä. Samansuuntaisesti heidän ajatuksilleen seurakunnan musiikkikasvatuksen yhtenä tavoitteena on ohjata lasta terveeseen äänenkäyttöön ja jokapäiväiseen laulamiseen (Varhaisiän musiikkikasvatus seurakunnassa 2004, 21).

Materiaalipakettini punaiseksi langaksi valitsin laulut ja laulamisen. Omassa lapsuudessani opitut hengelliset laulut ovat kantaneet läpi elämäni ja tuoneet turvaa. Materiaalipakettiin kirjoittamani laulut ovat saaneet alkusysäyksensä vauva- ja taaperovuotena lapselleni hyräilemistä, itse keksityistä melodioista, jotka ovat syntyneet arjen tilanteissa. Näitä olen sitten käyttänyt rakennusaineena lauluihin. Toiveenani on ollut kirjoittaa uusia lauluja pienille seurakuntalaisille ja auttaa

heitä näkemään, kuinka arvokas jokainen heistä on. Samalla olen pyrkinyt innostamaan heitä sisäistämään diakonista asennetta suhteessa muihin.

Alun perin ajatuksenani oli toteuttaa materiaalipakettia varten kirjoitetut laulut sekä nuotinnoksiksi että cd-levyksi. Nuotinnokset on toteutettu osaksi materiaalipakettia, mutta cd-levyn toteutus ei ole ollut mahdollista tämän opinnäytetyön puitteissa. Se jää odottamaan toteutumistaan toisen kanavan kautta tulevaisuudessa.

3.4 Teemojen käsittely

Toisessa luvussa käsittelemme diakoniaan ja diakoniakasvatukseen liittyviä keskeisiä teemoja. Näistä valitsin kolme teemaa, joita ovat kristillinen ihmiskäsitys, lähimmäisenrakkaus sekä jumalanpalvelusyhteyteen liittyvä esirukous. Teemat ovat selkeästi diakonisia ja diakoniatyölle luovuttamattomia teemoja, jotka pitävät esillä kirkon ydinsanomaa. Näiden teemojen ympärille ja pohjalle rakentuu koko materiaalipaketti, sen kertomukset, laulujen sanoitukset sekä toiminnallinen osuus. Kirjallisuuskatsauksen teemat ikään kuin jalostuvat sanoiksi ja säveliksi, materiaalipaketiksi.

Kristillisestä ihmiskäsityksestä puhuvat muun muassa Helin ym. (2010, 62), Niemelä (2002, 101), Rättyä (2012, 81) sekä Lapset seurakuntalaisina-kehittämissiikirja (2013, 14). Mielestäni kristillinen ihmiskäsitys toimii pohjana kaikelle diakoniakasvatukselle, sillä diakoniatyö kumpuaa kristillisestä ihmiskäsityksestä; jokaisen ihmisen luovuttamattomasta ja ehdottomasta ihmisarvosta (vrt. Niemelä 2002, 101; Rättyä 2012, 81). Diakonian punaisesta langasta ja johtoteemasta, lähimmäisenrakkaudesta, taas puhuvat muun muassa Nygård (2016, 30), Veikkola (2002, 107) ja Laulaja (2002, 61–62). Materiaalipaketissani kristillinen ihmiskäsitys toimii pohjana lähimmäisenrakkaudelle. Kristillisen ihmiskäsityksen ymmärtäminen ja sisäistäminen ovat avain lähimmäisenrakkauteen ja lähimmäisen palveluun, joka tulee näkyväksi muista välittämisessä, muiden huomioimisessa ja auttamisessa - sekä lähellä että kaukana olevien lähimmäisten hädän tiedos-

tamisessa. Kolmantena teemana on Puuskan (2012, 144) esiin nostama diakonian yhteys jumalanpalvelukseen, erityisesti yhteiseen esirukoukseen, joka toteuttaa diakoniaa erityisellä tavalla, diakonisia tarpeita esiin tuoden.

Materiaalipaketin tavoitteet liittyvät läheisesti myös Kohtaamisen kirkko -mietinnön (2014) esittelemiin painopisteisiin, joita ovat sanoma, kohtaaminen, lähimmäisenrakkkaus ja jäsenyys. Mietinnön innoittamana koko materiaalipaketin keskeisenä tavoitteena on välittää sanomaa, kutsua osallistujia mukaan Jumalan perhevään seurakuntayhteyteen kohtaamaan toisia ja Jumalaa, haastaa yhteiseen lähimmäisestä välittämiseen sekä mukaan kutsuvaan jäsenyyteen. Obafemin (2002, 254) diakoniakasvatuksen määritelmästä itselleni ovat tärkeitä erityisesti diakoniakasvatuksen kutsuvat, innostavat, tukevat ja rohkaisevat elementit sekä kirkon kristillinen opetus diakoniakasvatuksen lähtökohtana. Materiaalipakettia luodessani ja sen kerrontaa ja musiikkia kirjoittaessani olen pyrkinyt innostamaan ja rohkaisemaan itseäni ja kohderyhmää huomaamaan lähimmäiset niin lähellä kuin kaukanakin ja kutsumaan kaikki mukaan yhteyteen. Tärkeänä tavoitteena pidän tietoisuuden lisäämistä ja silmien avautumista muiden huomioimiselle. Tämä on ensimmäinen askel kohti lähimmäisenrakkautta ja lähimmäisenpalvelua. Koko materiaalipaketin keskiössä on se, kuinka jokainen lapsi ja aikuinen on Jumalan rakkauden kohde, ainutlaatuinen ja rakas aarre. Siitä kertoo materiaalipaketin nimi, *Pieni rakas aarre*.

3.5 Yhteenveto

Kokemukset työelämässä antoivat idean opinnäytetyöhöni. Innostuin siitä, että toteuttamamme toimintaviikot saivat aikanaan hyvän vastaanoton seurakunnassa. Minulle oli tärkeää hyödyntää ideoita myös tulevaisuutta ajatellen ja luoda niiden pohjalta uutta materiaalia diakoniakasvatuksen tueksi seurakunnan varhaiskasvatuksessa. Diakoniakasvatuksen kohderyhmäksi valitsin perhekerhot ja toteutustavaksi musiikillisen materiaalipaketin luomisen. Valitsin materiaalipaketin teemaksi kolme keskeistä diakoniakirjallisuudesta löytämäni teemaa, kristillinen ihmiskäsitys, lähimmäisenrakkkaus sekä diakoniatyön yhteys jumalanpalve-

luselämään. Näiden teemojen pohjalta rakensin materiaalipaketin teemallisen sisällön ja kertomukset, kirjoitin laulujen sanat sekä suunnittelin toiminnallisen osion. Opinnäytetyöni on lähtenyt liikkeelle omista kokemuksistani Suomen evankelisluterilaisen kirkon varhaiskasvatuksessa ja tavoitteenani on ollut tuottaa uutta materiaalia varhaiskasvatuksen tarpeisiin kirkossamme. Yhtenä merkittävänä suuntaviittana on ollut Kohtaamisen kirkko -mietintö (2014) ja siinä pohditut painopisteet.

4 PIENI RAKAS AARRE -MATERIAALIPAKETTI

Tässä luvussa kuvaan kolmesta osiosta muodostuvan materiaalipaketin tavoitteet, sisällön ja toteutuksen. Sen jälkeen kerron pohdinnasta aineistonkeruunmenetelmien äärellä, materiaalipaketin testaamisesta sekä siitä saadusta palautteesta. Materiaalipaketti kokonaisuudessaan löytyy opinnäytetyön liitteenä.

Kolmen kirjallisuuskatsauksesta löydetyn teeman pohjalta myös materiaalipaketti jakautuu kolmeen osioon, kolmen otsakkeen ympärille, joita ovat *aarre* (kristillinen ihmiskäsitys), *rakkaus* (lähimmäisenrakkaus ja -palvelu) sekä *rukous* (jumalanpalvelusyhteys ja esirukous). Materiaalipaketissa kristillistä ihmiskäsitystä pohditaan ensin aarteen näkökulmasta sekä yhden raamatunkertomuksen pohjalta (aarreosio). Sen jälkeen kristillistä ihmiskäsitystä sovelletaan käytäntöön pohtimalla lasten kanssa, kuinka meistä jokainen voi auttaa muita (rakkausosio). Soveltamisessa lähdetään liikkeelle lasten maailmasta, heidän perhepiiristään ja kotiväestään, arjessa auttamisesta. Näkökulma laajenee kansainväliseen diakoniakasvatukseen toiminnallisen tekemisen ja kolehdin kautta. Näin lapsilla on mahdollisuus konkreettiseen auttamiseen. Lopuksi otetaan esille diakonian yhteys jumalanpalveluksen esirukousosioon (rukousosio). Rukousosiossa on läsnä kristillinen viitekehys, joka antaa diakoniatyölle omaleimaisuuden sekä uskon ja toivon näkökulman, josta Helin ym. (2010, 162) kirjoittavat.

Laulut ovat sanoitukseltaan ja melodialtaan yksinkertaisia ja niissä on käytetty toistoa sekä erilaisia musiikillisia elementtejä rikastuttamaan yhteistä musisointia. Laulut tulevat lähelle lasten kokemusmaailmaa. Tavoitteet on asetettu realistisiksi: lähimmäisenrakkaus alkaa läheltä, kotiväestä ja heidän tarpeidensa huomaamisesta ja huomioimisesta. Lauluihin liittyvissä leikeissä ja yhteisissä jutusteluokioissa on huomioitu lapsen ja vanhemman vuorovaikutus ja sen vahvistaminen. Tavoitteena on, että diakoninen keskustelu voisi jatkua kotona yhdessä auttamisen ja palvelun teemoja pohtien ja arjessa todeksi eläen.

Jokaisessa osiossa olen kuljettanut sivujuonteena Kohtaamisen kirkko -mietinnön (2014) neljää painopistettä: sanoma, kohtaaminen, lähimmäisenrakkaus ja

jäsenyyttä. Jokainen neljästä painopisteestä toteutuu jokaisessa osiossa. Painopisteet kulkevat ikään kuin sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti materiaalipaketissa, sillä ne toteutuvat jokaisen osion sisällä ja materiaalipaketin kokonaisuudessa. Jokaisella osiolla on oma, kirkon ydinviestiin pohjautuva sanomansa. Jokaisessa osiossa kerholaiset kohtaavat itsensä, lähimmäisensä ja Jumalan. Kohtaaminen aarreosiossa on erityisesti oman itsen kanssa, rakkausosiossa erityisesti lähimmäisen ja rukousosiossa erityisesti Jumalan kanssa, vaikka kohtaamisen aspekti toteutuukin jokaisella kolmella tasolla myös materiaalipaketin jokaisessa osiossa. Lähimmäisenrakkaus kantaa jokaista osiota eteenpäin ja saa erityisen huipentumansa keskimmaisessä rakkausosiossa. Näin lähimmäisenrakkaus on materiaalipaketin keskiössä, aivan kuten sen tulisi olla meidänkin elämämme keskiössä. Jokainen osio itsessään kutsuu jäsenyyteen: Jumalan yhteyteen, seurakuntayhteyteen, lähimmäisenrakkauden yhteyteen.

4.1 Aarre

Ensimmäisen osion tavoitteena on kristillisen ihmiskäsityksen selventäminen lapselle sekä kristillisen ihmiskäsityksen ymmärrys Raamatun pohjalta: jokainen ihminen on arvokas Jumalan luomana olentona. Kerronta ja laulut auttavat välittämään lapsille, kuinka jokainen ihminen on Jumalalle rakas, tärkeä, arvokas ja ainutlaatuinen, aarre.

Materiaalipaketti lähtee liikkeelle siitä, mikä on jokaisen lapsen ja aikuisen arvo Jumalan silmissä. Lapsia kiehtovat aarteet; salaperäisyys on osa lapsen maailmaa. Siksi olen valinnut kertoa kristillisestä ihmiskäsityksestä ja ihmisen arvosta aarteen kautta tehdäkseeni käsitteestä lapsille konkreettisen ja ymmärrettävän. Ensimmäisen osion kerronta ja laulut pohjaavat kertomukseen aarrerasiasta, jonka sisältä löytyy Taivaan Isän kallisarvoinen aarre. Aarrerasiassa jokainen saa nähdä oman kuvansa pienen rasian pohjalla olevan peilin välityksellä. Lapsi näkee peilikuvansa aarrerasiassa ja oivaltaa, että peilissä näkyvä Jumalan aarre on hän itse.

Ajatus aarteen löytämisestä peiliin kurkistamalla ei ole omani vaan alun perin olen kuullut kertomuksen vuosia sitten tuttavaltani. Samankaltaista aarreteemaa on hyödynnetty erilaisissa seurakunnan toiminnoissa kuten esimerkiksi Kangasalan seurakunnan Aarrearkkumessussa, lasten omassa jumalanpalveluksessa (Kaitasuo 2013). Myös Oulun seurakunnan Nettipyhiksen pyhäkoulumateriaalissa puhutaan kirkon aarteista, joista yksi on peiliin katsova ihminen (Oulun seurakunnat i.a.). Varsinaista lähdettä kertomukselle aarrerasiasta en ole löytänyt.

Aarreteemaa jatkaa raamatunkertomus kadonneesta lampaasta (Luuk. 15:3-7), joka tuodaan elävöittämällä lähelle lapsen maailmaa. Raamatunkertomukset ovat tärkeä elementti varhaiskasvatuksessa (Nygård 2016, 48). Kertomuksessa kadonneesta lampaasta Jeesus näyttää esimerkillään, että jokainen on yhtä rakas ja arvokas. Kuten paimen hakee lampaan takaisin laumaansa, myös Jeesus hakee jokaisen mukaan joukkoon. Saamme kuulua seurakuntaan, Jeesuksen perheväkeen. Jeesuksen toiminta synnyttää meissä kiitollisuutta sekä halua ottaa muutkin mukaan.

Ihminen on kutsuttu Jumalan yhteyteen ja ihmisyyys voi toteutua täydesti Jumalan kasvojen edessä (Niemelä 2002, 101; Lapset seurakuntalaisina 2013, 19). Siksi kertomus aarrerasiasta on kertomus Jumalalle tärkeästä aarteesta ja toteutukseen on valittu mukaan raamatunkertomus. Tavoitteena on kerronnan ja laulujen kautta välittää lapsille viesti siitä, että he ovat arvokkaita ja rakkaita Jumalalle sekä siitä, että kaikki ovat yhtä arvokkaita ja rakkaita. Viesti Jumalan rakkauden kohteena olemisesta perustuu siihen, mitä lapset ovat, eikä siihen, mitä he osaaivat tai eivät osaa tehdä sekä siihen, että Jeesus etsii jokaista yhteyteensä.

Osion laulut, *Minä aarre oon*, *Erilaisia aarteita* sekä *Lammaslaulu* käsittelevät teemaa kahdesta näkökulmasta. Kahdessa ensimmäisessä laulussa käsitellään aarreteemaa: lapsia ja aikuisia aarteina sekä erilaisia ihmisiä erilaisina aarteina, mutta Jumalalle yhtä rakkaina. Lammaslaulu käsittelee sitä, kuinka aarre tulee löydetyksi; hyvä paimen etsii lampaitaan, pieniä aarteitaan ja iloitsee syvästi, kun heidät löytää. Laulujen toteutuksissa on pyritty huomioimaan eri tavoin lasten

maailma. Lapset ja aikuiset osallistuvat laulamalla, erilaisella äänenkäytöllä, kehonsoittimilla sekä vuorovaikutuksellisen piiloleikin avulla lauluihin ja niiden toteutukseen.

Kristillinen ihmiskäsitys nivoutuu olennaisesti lähimmäisenrakkauden johtoteemaan. Kun ymmärrämme olevamme rakkaita omana itsenämme, voimme jakaa rakkautta eteenpäin muille. Lähimmäisenrakkaus on kaksisuuntaista ja kohdistuu lähimmäiseen niin kuin itseen. Aarreosiossa olen ensin lähtenyt liikkeelle siitä, että rakkauden kohteena on jokainen lapsi ja aikuinen omana itsenään. Kirkon lapsikäsityksessä kiinnitetään huomiota jokaisen lapsen tarpeeseen ja oikeuteen tulla nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi sekä lapsen kokemukseen siitä, että hän kelpaa omana itsenään ihmisille ja Jumalalle (Pulkkinen 2018, 18). On tärkeää, että jokainen ihminen tulee ensin itse nähdyksi aarteena ja rakastettuna. Sen jälkeen rakkaus laajenee kohti lähimmäistä.

4.2 Rakkaus

Toisen osion tavoitteena on soveltaa kristillinen ihmiskäsitys käytäntöön lasten maailmassa lähimmäisenrakkauden ja palvelun muodossa. Keskiössä on yhteys muihin, joka voi syntyä empatian, mukaan kutsumisen tai auttamisen kautta. Kun lapsi on saanut ymmärtää olevansa itse rakas aarre, hän voi vähitellen avata silmänsä näkemään lähimmäiset niin lähellä kuin kaukanakin. Hän voi oppia huomaamaan muut, välittämään, auttamaan, palvelemaan ja antamaan omastaan. Esimerkkinä on Jeesuksen esimerkki siitä, miten hän rakastaa, auttaa, palvelee ja hakee mukaan. Jeesuksen toiminta parantajana ja köyhien ja syrjittyjen ystävänä on nähtykin diakonian alkujuurena (Veikkola 2002, 107). Jeesus kutsuu meidät rakastamaan, välittämään, auttamaan ja palvelemaan, jakamaan omastamme ja huomaamaan muut ympärillämme.

Laulaja (2002, 61) puhuu diakonian tiivistetystä sisällöstä, joka hänen mukaansa on kultaisen säännön etiikan konkretisoimista. Kultainen sääntö ja rakkauden kaksoiskäsitys ovat diakoniatyön keskiössä (mm. Nygård 2016, 30; Veikkola 2002, 107; Laulaja 2002, 61–62). Samalla tavoin ne ovat myös tämän materiaalipaketin

keskiössä. Ensin lähdetään liikkeelle lapselle tutusta ja turvallisesta ympäristöstä, tutuista läheisistä, kodista ja kotiväestä ja pohditaan auttamisen teemoja näissä ympäristöissä. Sen jälkeen näkökulmaa laajennetaan kauemmas, myös kansainvälisen diakonian teemoihin. Tärkeää on herätellä lapsissa halu nähdä muut ainutlaatuisina yksilöinä sekä taito tunnistaa muiden pieniä ja suuria avun tarpeita. Samoin voidaan auttaa lapsia omaksumaan kunnioittava ja arvostava suhtautumistapa suhteessa muihin ihmisiin (Nygård 2016, 45). Näin lapsi voi alkaa omaksumaan kultaisen säännön ja rakkauden kaksoiskäskyn osaksi omaa maailmankatsomustaan. Tärkeää on lapsen oma oivallus siitä, että hän osaa ja voi auttaa.

Toisen osion laulut *Lähdetään auttamaan* ja *Leiki minun kanssani* kutsuvat perhekerhon lapset ja aikuiset pohtimaan välittämistä ja auttamista arjessa käytännön esimerkkien kautta: Miten me voimme auttaa kotiväkeä, isovanhempia, tuttuja ihmisiä tai uusia kerholaisia? Yhdessä laulaminen tauottaa keskustelua ja lauluihin voi syntyä uusia sanoituksia perhekerholaisten ajatusten ja ideoiden pohjalta. Rakkausosion laulujen tavoite on auttaa kerholaisia ymmärtämään, että lähimmäisenrakkaus pitää sisällään pieniä, arkisia asioita, toisen huomaamista, auttamista ja arjessa palvelua. Liikkeelle lähdetään pienten lasten käsityksestä siitä, missä voi auttaa toisia (Nygård 2016, 45). Ajattelen, että palvelun konkretisoiminen perheiden arkeen yhdessä ideoitujen esimerkkien kautta palvelee diakoniakasvatuksen tavoitetta siitä, että diakonia voisi tulla osaksi jokaisen seurakuntalaisen palvelutehtävää ja tapaa elää (vrt. Rättyä 2009, 114; Nygård 2016, 41, 44; Jääskeläinen 2002, 192).

Läheisten ihmisten palvelusta näkökulma laajenee toiminnallisen osuuden kautta myös kauempana oleviin avun tarvitsijoihin ja saa kansainvälisen diakoniakasvatuksen ja lähetyskasvatuksen sävyjä. Kuusimäen (2012, 17) mukaan kirkon tulee toimia tehdäkseen julistuksen sisältöä todeksi. Tätä ajatusta toteuttaa toiminnallinen osio, jossa kerholaiset askartelevat pieniä koruja, aarteita, jotka annetaan muiden iloksi tai myydään seurakunnan kansainvälisen diakoniakasvatuksen tai lähetyskasvatuksen varainhankinnan tueksi. Askarrellut korut ovat kerholaisten yhteinen kolehti, joka antaa mahdollisuuden konkreettiseen osallistumiseen. Kolehdin kautta saadaan antaa siitä hyvästä, mitä itse on saanut (Puuska 2012, 145). Yh-

dessä voidaan pohtia antamisen teemaa keskustellen siitä, miltä antaminen tuntuu. Kolehtikohteena on etukäteen etsitty kohde, esimerkiksi seurakunnan kansainvälisen diakonian kohde, ystävyysseurakunta, seurakunnan kummikohde tai vaikkapa seurakunnan nimikkolähettien kautta löydetty diakoninen kohde. Kerholaisille kerrotaan kohteena olevista henkilöistä tai toiminnasta, jos mahdollista myös kuvien välityksellä. Toiminnallinen osio päätetään *Lahjalauluun*, joka toimii kolehtilauluna ja kokoaa toiminnallisen osion yhteen. Laulun aikana perhekerholaiset saavat tuoda valmistamansa askartelut yhteiseen kolehtikoriin, toimitettavaksi edelleen oikeaan kohteeseen.

4.3 Rukous

Kolmannen osion tavoitteena on tuoda Jumalan avun ulottuvuus lasten ja vanhempien tietoisuuteen. Se, että me autamme ja palvelemme, on ensiarvoisen tärkeää, mutta ei aina riitä. Diakonia eroaa muusta auttamistyöstä juuri siinä, että sen pohjana on kristillinen viitekehys, usko ja toivo (Helin ym. 2010, 162). On tärkeää, että lapsi ymmärtää rukouksen olevan mahdollisuus antaa parasta apua, mitä ihminen voi antaa. Jokainen voi, saa ja osaa rukoilla, ja apu tulee Jumalalta. Tästä saamme muistutuksen joka sunnuntai jumalanpalveluksen esirukousosiossa ja yhteinen rukousosio myös liittyy diakonian kirkon elämän keskukseen, jumalanpalvelukseen (vrt. Puuska 2012, 144; Toivio 2012, 8).

Kolmas osio rakentuu yhteisesti toteutetun esirukouksen ympärille. Kerholaisten kanssa keskustellaan siitä, kuinka kirkossa rukoillaan joka sunnuntai niiden ihmisten puolesta, joilla on eri tavoin vaikeaa. Rukous ei kuitenkaan rajoitu kirkkoon, vaan voimme puhua Jumalalle rukouksen kautta milloin ja missä vain. Voimme rukoilla meille tärkeiden ihmisten puolesta. Voimme myös rukoilla niiden ihmisten puolesta, jotka tarvitsevat apua lähellämme ja niiden ihmisten puolesta, jotka ovat kaukana meistä ja tarvitsevat apua.

Kirkkokäsikirjassa I (241, 243) on listattu keskeisiä yhteisen esirukouksen teemoja, joita ovat kirkko ja seurakunta, esivalta ja yhteiset asiat, vaikeuksissa ole-

vat, sairaat, kärsivät ja vainotut, rauha sekä erilaiset ajankohtaiset aiheet. Perhe-
messun yhteisessä esirukouksessa tärkeiksi aiheiksi on valittu esimerkiksi ru-
kous sairaiden puolesta, kotien, sukulaisten ja ystävien puolesta, läheistään su-
revien puolesta, lasten puolesta, oman seurakunnan ja sen työntekijöiden puo-
lesta sekä lähetystyöntekijöiden puolesta. Esirukousta voidaan jaksottaa rukous-
lauseella, laululla tai hiljaisuudella. Tämän pohjalta olen rakentanut materiaalipa-
ketin rukousosion keskittyen erityisesti esirukouksen diakonisiin teemoihin. Esi-
rukousta jaksottaa lyhyt laulu.

Rukous toteutetaan yhdessä niin, että vanhemmat saavat halutessaan toimia esi-
lukijoina lukien ääneen valmiit ja lyhyet rukouksen osat. Rukouksen osien välillä
lauletaan *Rukouslaulua*, joka on helposti opittava lyhyt kertosäe ja toimii vastaus-
lauluna rukouksen osiin. Näin kaikki pääsevät osallistumaan yhteiseen rukouk-
seen. Rukouksen kautta kerholaiset saavat jättää niin omat asiansa kuin kaukana
ja lähellä olevat lähimmäiset ja heidän elämänsä Jumalan käsiin.

Perhekerho päätetään vielä yhteiseen loppulauluun *Aarre Jumalan*, joka palaa
alun aarreteemaan muistuttamaan perhekerholaisia siitä, että meistä jokainen on
Jumalan aarre.

4.4 Testaaminen

Opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa sovin, että voin testata valmiin materiaali-
paketin toimivuuden Hausjärven seurakunnan perhekerhossa. Hausjärven seu-
rakunta oli luonteva valinta, sillä koko opinnäyteprosessi oli lähtenyt liikkeelle
siellä muutamia vuosia sitten suunnitelluista ja toteutetuista toimintaviikoista.
Merkittävän osan opinnäytetyöprosessiani muodosti pohdinta siitä, miten valmis-
tamani materiaalipaketin toimivuus olisi parasta testata ja mikä aineiston keruun
menetelmä palvelisi parhaiten tarkoitusta toimivuuden testaamisessa ja arvioimi-
sessa. Pohdin sekä kyselylomakkeen käyttöä että havainnointia.

Kyselylomakkeen käyttö perhekerhossa vaikutti hankalalta, sillä kokoontumiset ovat usein hektisiä ja meluisia, kun paikalla on paljon eri-ikäisiä lapsia. Hausjärven seurakunnan varhaiskasvatuksen työalajohtaja Heli Vehmaan (henkilökohdainen tiedonanto 7.2.2018) mukaan perhekerho on myös vanhempien oma sosiaalinen tapaaminen, joka on heille tärkeä hetki yhdessä keskustellen ja toisiaan kohdaten. Tällöin lyhyenkin kyselylomakkeen täyttäminen voi tuntua rasitteelta ja siihen voi olla vaikea keskittyä. Opinnäytetyöni tavoitteena ei ollut kerätä palautetta materiaalin sisällöstä vaan sisältö oli kirjallisuuden pohjalta diakonisiin elementteihin pohjaava toteutus. Kyselylomaketta tärkeämpi palaute materiaalin toimivuudesta oli, osallistuisivatko perhekerholaiset mukaan materiaalipaketin lauluihin ja toimintaan ja syntyisikö heidän kanssaan ja välilleen vuorovaikutusta diakonisen sisällön äärellä. Näiden pohdintojen perusteella hylkäsin ajatuksen kyselylomakkeesta.

Aineistonkeruun menetelmäksi valikoitui havainnointi. Havainnoinnin tavoitteena oli selvittää, toteutuvatko opinnäytetyön tavoitteet eli miten diakoniatutkimuksesta esiin nousseet teemat, kristillinen ihmiskäsitys, lähimmäisenrakkaus- ja palvelu ja diakoniatyön yhteys jumalanpalveluselämään, välittyvät materiaalipaketin kautta kuulijoille ja miten materiaalipaketti toimii diakoniakasvatuksen välineenä näiden kolmen elementin osalta. Pohdin erilaisia havainnointitapoja ja havainnoinnin apuvälineitä. Sami Kivelän ja Hannu Piironen (2018) ohjaamassa Havainnointi ja haastattelu -pajassa keskustelimme siitä, miten itse tuotettua toimintaa on vaikeaa havainnoida samanaikaisesti. Omassa opinnäytetyössäni oli kyse juuri tästä. Avuksi voivat tulla esimerkiksi videointi tai tallenteet. Apuna havainnoinnissa voi olla myös toinen henkilö; esimerkiksi pareittain toteutetuissa opinnäytetyöissä toinen voi toimia ja toinen kerätä havaintoja. Pajassa tuli esille myös mahdollisuus toimintatutkimuksesta, jossa tutkija tutkii itse omaa toimintaansa, havainnoi itse itseään ja dokumentoi session päättyessä havainnointipäiväkirjallisesti ylös havainnoimansa asiat, jotka sitten dokumentoi osaksi raporttia. Havainnointipäiväkirja on dokumentoinnin keino ja todiste tiedonkeruusta ja se tekee havainnoinnista tieteellistä (Kananen 2014, 67).

Havainnointitilanteissa informaatiotulva on suuri, katse valikoiva eikä havainnoijan ole mahdollista havainnoida ja muistaa kaikkea tilanteessa näkemäänsä ja

kuulemaansa. Videokamera voi toimia apuvälineenä, erityisesti koska videolle tallentuvat äänen lisäksi myös eleet, ilmeet ja liikkeet, jotka ovat ihmisten toimintaa tutkittaessa merkittäviä. Videointi myös mahdollistaa sen, että aineistoon on mahdollista palata myöhemminkin ja havainnoija voi keskittyä tilanteen tarkkailuun. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Videoinnin osalta ongelmaksi opinnäytetyössäni kuitenkin muodostui se, että perhekerho oli avoin perhekerho eikä lupaa kuvaamisen voitu pyytää etukäteen, koska tiedossa ei ollut, kuka tulisi testaamiskerralla paikalle. En voinut rakentaa tiedon keräämistä videoinnin vaaraan, sillä mahdollisuutena oli, että joku vanhemmista ei antaisi lupaa kuvaamiseen. Koska kyse oli liikkuvan toiminnan kuvaamisesta, ei kameraa olisi ollut mahdollista suunnata kuvaamaan vain minua tai yleistä tilannetta vaan väistämättä myös kerholaiset olisivat tulleet kuvatuiksi. Lisäksi ongelmana Hausjärven perhekerhossa oli, että perhekerholaiset tulivat paikalle lipuen. Tällöin olisi ollut mahdotonta pyytää lupaa taltiointiin myöhässä mukaan tulleilta tai mikäli lupa olisi pyydetty, toiminta olisi häiriintynyt kohtuuttomasti.

Havainnointi voidaan jakaa osallistuvaan ja ei-osallistuvaan havainnointiin, jossa osallistuvassa tutkijalla on aktiivinen rooli havainnoitavassa toiminnassa ja ei-osallistuvassa tutkija pitäytyy havainnoijan roolissa. Ydinkysymyksenä havainnoinnin suunnittelussa on tutkijan roolin pohdinta, sillä tutkijan rooli voi olla joko täysin osallistuva, osallistuja havainnoitsijana, havainnoitsija osallistujana tai täysin havainnoitsija. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Oman opinnäytetyöni testaamistilanteessa havainnointi oli osaltani osallistuvaa, sillä ohjasin itse perhekerhon kokoontumisen valmistamani diakoniakasvatusmateriaalin pohjalta. Sanelin heti kerhokerran jälkeen ylös havainnoinnin muistiinpanot ja kirjoitin ne vielä saman päivän aikana ylös sanelun sekä muistikuvieni pohjalta havainnointipäiväkirjamaisesti.

Havainnoinnin tueksi tulivat myös ulkopuoliset havainnoitsijat. Mukana perhekerhossa oli varhaiskasvatuksen työalajohtaja ja työharjoittelussa oleva lapsityönohjaajaopiskelija. Lisäksi seurakunnan kahdella diakoniatyöntekijällä oli mahdollisuus tulla osallistumaan ensimmäisen puolentoista tunnin ajaksi. Nämä neljä henkilöä tulivat avuksi havainnoimaan toimintaa, sen onnistumista ja tavoitteiden

toteutumista. He myös antoivat ammattitaitonsa ja asiantuntijanäkökulmansa materiaalipaketin sisällöstä ja toimivuudesta. He havainnoivat testaamistilannetta antamani suullisen ja kirjallisen ohjeistuksen pohjalta. Ohjeistukset koskivat yleisen tunnelman ja ilmapiirin havainnointia, kerholaisten tunnereaktioiden havainnointia sekä muun merkille pantavan havainnointia. Havainnoitsijoille annettiin ennen kerhon alkua suullisen ohjeistuksen lisäksi kirjalliset apukysymykset, joiden pohjalta he havainnoivat. Apukysymykset olivat: Miten keskeinen sisältö välittyy kerholaisille (materiaalipakettini kolmen osion keskeinen sisältö oli kirjattu havainnoijia varten); millaisia tunnereaktioita laulut ja kertomukset herättävät sekä millä tavoin lapset ja aikuiset osallistuvat lauluihin, keskusteluun ja toimintaan. Lomakkeen lopussa heillä oli vielä mahdollisuus antaa yleistä palautetta koko materiaalista, jossa apukysymyksenä oli: Miten koko materiaalipaketti toimii diakoniakasvatuksen työvälineenä? Lopuksi keräsin heiltä kirjallisen palautteen ja yhden työntekijän kanssa kävin lisäksi suullisen palautekeskustelun.

Testaamistilanne Hausjärven seurakunnan perhekerhossa oli mahdollisimman normaali kerhokerta diakonisten teemojen äärellä eikä mitään taltioitu. Lapsilta tai vanhemmilta ei kerätty kirjallista palautetta, mutta tilanteen aluksi heille kerrottiin mahdollisuudesta antaa palautetta kerhon aikana ja päätyttyä. Yksi vanhemmista antoi suullista palautetta kerhon päätyttyä. Materiaalin toimivuutta havainnoin itse osallistuvan havainnoinnin keinoin. Palautetta antamassa oli myös neljä seurakunnan työntekijää, jotka havainnoivat toimintaa apukysymysten avulla ja antoivat kirjallista palautetta materiaalipaketin toimivuudesta. Seuraavassa kappaleessa testaamistilanteen tulokset on dokumentoitu oman havainnointipäiväkirjan, neljän työntekijän kirjallisen palautteen sekä yhden vanhemman suullisen palautteen pohjalta.

4.5 Tulokset ja palaute

Testaamistilanne toteutettiin Hausjärven seurakunnan perhekerhossa maaliskuussa 2018. Kerhoon osallistui 7 aikuista ja 12 lasta. Lapset olivat iältään neljän kuukauden ja kuuden ikävuoden väliltä. Kerhokerta jakautui vapaaseen tutustu-

mis- ja leikkiosioon, jonka aikana suurin osa kerholaisista saapui paikalle, alkuosioon, toiminnalliseen osioon, yhteiseen ruokailu- ja kahvihetkeen sekä loppuosioon. Kukin osio kesti noin puoli tuntia. Havainnoinnin apukysymykset oli laadittu materiaalipaketin kolmen osion pohjalta ja ne käsittelivät kunkin osion tavoitteiden toteutumista. Peilaan testaamistilanteen tuloksia ensin jokaisen osion kohdalla erikseen ja lopuksi koko materiaalipakettia tarkastellen.

Ensimmäisen osion, aarreosion, keskeisenä sisältönä oli, kuinka jokainen lapsi ja aikuinen on Jumalalle rakas aarre. Ensimmäisen osion kertomukset, laulut ja leikki herättivät kerholaisissa innostusta ja hilpeyttä. Heti alusta asti sekä lapset että aikuiset osallistuivat aktiivisesti lauluihin ja yhteiseen tekemiseen. Aarrerasiin kurkistaminen oli lasten mielestä jännittävää ja peiliin katsoessa lasten ilmeistä välittyi, että he ymmärsivät peilikuvan kertovan heidän olevan aarteita. Samoin keskustelussa välittyi lasten oivallus siitä, että lapset ja aikuiset olivat peilissä näkyviä aarteita. Lasten innostuneen osallistumisen ja tarkkaavaisen kuuntelun kautta välittyi tunne siitä, että he ymmärsivät olevansa Taivaan Isän aarteita, tärkeitä ja rakkaita. Erityisesti lammaslaulun piiloleikin lapset kokivat hauskana; lapset odottivat jännittyneinä tulewansa löydytyiksi. Yhteinen osallistuminen leikkiin synnytti myönteistä vuorovaikutusta lasten ja aikuisten välille.

Ensimmäisen osio päättyi Lammaslaulun toiseen säkeistöön, joka ei toiminut parhaalla mahdollisella tavalla. Lapset tulivat harsoleikin jälkeen paikoilleen istumaan, mutta vain osa lähti mukaan lauluun. Laulun yhteinen aloitus kaipasi luultavasti vielä selkeämpää ohjeistusta sekä leikin kokoamista ennen uuden säkeistön aloittamista.

Toisen osion, rakkausosion, keskeisenä sisältönä oli lähimmäisenrakkaus ja auttaminen. Tämän osion rekvisiittana toiminut käsinukkesiili herätti lapsissa spontaanisti halun tulla silittämään, ja lapset itse pyysivät, saisiko siilin ottaa mukaan lauluun. Tästä syntyi luontevasti keskustelu mukaan ottamisesta ja auttamisesta. Osiossa keskeisellä sijalla oli yhteinen pohdinta siitä, ketä kerholaiset voisivat auttaa ja miten jokainen kerholainen voisi auttaa. Lapset osallistuivat keksimällä asioita.

Lasten keskustelussa ja ideoinnissa erityisesti eläinten auttaminen nousi tärkeäksi. Tämä voi johtua osittain siitä, että käyttämäni käsinuket olivat eläinhahmoja. Voi olla, että eläimet toimivat turvallisenä siltana ja johdantona keskusteluun lähimmäisen auttamisesta. Johdattelin keskustelun myös kotiväen auttamiseen, ja siihen lapset tarttuivatkin. Oli selkeästi nähtävissä, että lapset olivat auttaneet ja osasivat kertoa siitä, miten olivat auttaneet: esimerkiksi yksi lapsi muisti auttaneensa äitiä tiskaamaan, toinen muisti saman asian. Yksi työntekijä jatkoi keskustelua eteenpäin kysellen isovanhemmista ja heidän auttamisestaan. Syntyi hyvää keskustelua lasten kanssa. Keskustelua rytmittivät osion laulut, joissa päästiin liikkumaan. Tässä yhteydessä oli nähtävissä, että erityisen hyvin toimivat laulut, joissa oli mukana liikkeitä.

Toiseen osioon kuului myös toimintahetki koruja askarrella. Yksi työntekijöistä kertoi lapsille, että korut askarreltisiin myytäväksi eteenpäin seurakunnan diakoniatyön ja lähetyksen tukemiseksi. Lapset käsittelivät asian hienosti, eikä heillä ollut ongelmaa antaa eteenpäin sitä, mitä he itse askartelivat. Lasten kanssa sovittiin, että seuraavan kuun askartelupainotteisessa perhekerhossa he saisivat askarella korun itselleen. Kolehdin keräämistä ei voitu toteuttaa suunnitellusti niin, että lapset olisivat tuoneet oman korunsa yhteiseen kolehtikoriin, sillä korut askarrettiin softis-massasta, jonka kuivuminen kestää vuorokauden. Korut kuitenkin laitettiin yhteiselle tarjottimelle kolehtilaulun ajaksi ja näin toteutui materiaali-paketin alkuperäinen ajatus siitä, että yhdessä annetaan eteenpäin jotain itse tehtyä muita ilahduttamaan.

Toisessa osiossa lapset lähtivät hyvin mukaan keskusteluun. Huomasin omaa toimintaani jälkikäteen pohtiessani, että automaattisesti käännyin lasten puoleen, osallistin heitä keskusteluun ja kyselin heiltä auttamisesta. Materiaalipaketti on ensisijaisesti suunnattu perhekerhoihin ja erityisesti tässä osiossa olisi ollut mahdollista ja rakentavaa huomioida perhekerhon vanhempia enemmän, osallistaa heitä yhteiseen keskusteluun ja kutsua heitä vuorovaikutukseen lasten kanssa. Voi olla, että vanhemmat halusivat antaa tilaa lasten ajatuksille ja kommenteille eivätkä kenties kokeneet luontevana omaa aktiivista osallistumistaan. Vanhemmat olisivat saattaneet tarvita enemmän rohkaisua keskusteluun osallistumi-

sessä. Materiaalipaketin tavoitteena oli mahdollistaa keskustelu perhekerhon aiheista myöhemmin kotona ja siksi materiaalipaketti kaipasi selkeämpää ohjeistusta aikuisten osallistamisesta mukaan keskusteluun.

Kolmannen osion, rukousosion, keskeisenä sisältönä oli Jumalan apu, jota voi pyytää rukoilemalla. Sisällön tavoitteena oli välittää ajatus siitä, että Jumala auttaa ja jokainen voi rukoilla. Lisäksi osiossa toteutui diakonian yhteys jumalanpalveluselämään yhteisen esirukouksen kautta. Osion aluksi pyysin vanhempia mukaan osallistumaan yhteisen esirukouksen toteutukseen ja yhtä vanhempaa lukuun ottamatta kaikki halusivat osallistua lukemalla oman osuuden esirukouksesta.

Tämä osio toteutui yhteisen ruokailu- ja kahvihetken jälkeen. Osion aluksi osa lapsista tuli istumaan hyvin lähelle minua. Heillä oli paljon asioita, joista he halusivat kertoa ennen rukousta. Yksi lapsista kysyi, miten Jeesus voi auttaa, kun hän on taivaassa. Osa lapsista kertoi, miten he rukoilevat kotona iltarukouksen. Yksi lapsi kertoi isoäitinsä kuolemasta. Oma tulkintani näistä havainnoista oli, että lapset olivat sekä kuunnelleet että ymmärtäneet asioita, joista olimme keskustelleet ja lisäksi kerhokerta oli synnyttänyt heissä turvallisuutta ja luottamusta. En ollut tietoisesti hakenut sielunhoidollista ulottuvuutta materiaalipaketilla, mutta se kuitenkin toteutui tilanteessa pieneltä osin. Voi olla, että materiaalipaketin elementit sekä vuorovaikutus mahdollistivat tällaisen sielunhoidollisen ulottuvuuden syntyminen ja toteutumisen, joka Veikkolan (2002, 115) mukaan on yksi diakoniatyön perusfunktio.

Yhteisen jutustelun jälkeen lapset rauhoittuivat ja hiljentyivät rukoukseen. Aikuiset ja lapset osallistuivat rukoukseen yhteisen rukouslaulun sekä esirukouksen osioiden lukemisen kautta. Tunnelma rukouksen ympärillä oli rauhallinen ja turvallinen. Testaamistilanteessa esirukous päättyi viimeiseen esirukoilijan osuuteen, mutta rukouksen loppu tuntui tulevan perhekerholaisille yllätyksenä. Oma kokemukseni oli, että esirukous jäi kaipaamaan rukouslaulun säettä laulettavaksi vielä loppuun, ikään kuin yhteiseksi lopetukseksi.

Kerho päättyi yhteiseen loppulauluun, joka laulettiin mainiten nimeltä jokainen lapsi ja aikuinen. Yhteisessä loppupiirissä kiittäessäni yhteisestä kerhosta kerroin, että oli mukavaa, kun paikalla oli pieniä aarteita. Eräs lapsi kommentoi kertomalla, että paikalla oli myös suuria aarteita, joita olivat aikuiset. Lapsen kommentti kertoi hänen oivaltaneen, kuinka jokainen ihminen, lapsi ja aikuinen, on aarre.

Tavoitteenani oli materiaalipaketin avulla luoda innostunut ja positiivinen tunnelma diakonisten teemojen äärellä. Testaamistilanteen ja materiaalipaketin sisällön ei ollut tarkoitus olla tyhjentävä katsaus diakoniakasvatukseen vaan tärkeää oli tunnelma turvallisuudesta, hyväksynnästä ja luottamuksesta. Tunnelma perhekerhossa oli vastaanottava ja avoin. Kerholaisten osallistumisesta huokui innostus. Tunnelman välittämisessä laulut olivat hyvä työväline, sillä ne välittivät tunnelmaa myös pienemmille lapsille, jotka eivät jaksaneet osallistua koko kerhon ajan. He kuitenkin kuulivat musiikin ja aistivat tunnelman. Helpot laulut jäivät mieleen soimaan ja sitä kautta sanat, sisältö ja asia. Itse ajattelin, että riittäisi, jos jotkut asiat jäisivät lasten mieleen. Tällaisia asioita voisivat olla esimerkiksi, että jokainen on aarre, auttaminen on tärkeää ja rukoilla voi, vaikka Jeesus on taivaassa. Testaamistilanteessa lapset näyttivät sisäistäneen näitä teemoja.

Vuorovaikutus oli keskeisessä asemassa materiaalipaketin luomisessa ja korostui testaamistilanteessa sekä saadussa palautteessa. Useampi työntekijä kommentoi palautteessaan materiaalipaketin luoneen onnistunutta vuorovaikutusta sekä saaneen aikuiset ja lapset osallistumaan. Lisäksi palautteessa tuli esiin läsnäolotaito ja sen merkitys. Vuorovaikutuksen ja läsnäolon kerholaisten kanssa mahdollisti osaltaan se, että luomani materiaalipaketti oli minulle erityisen tuttu. Koska tunsin materiaalin, minun oli helpompaa lukea kuulijoiden tunnetiloja ja päättää, milloin siirtyä eteenpäin tai milloin esitellä uusi virike, jotta kuulijoiden mielenkiinto pysyi yllä. Oma kokemukseni testaamistilanteesta oli, että sekä lapset että aikuiset kokivat olonsa turvalliseksi ja lähtivät innokkaasti mukaan. Ajattelen tästä kertovan myös sen, että kerhon aikana yksi lapsi halusi tulla syliini istumaan, osa lapsista tuli istumaan hyvin lähelle ja lähtiessä muutama lapsi ha-

lusi halata minua. Palautteen perusteella materiaalipaketin toteutuksessa toimivat hyvät vuorovaikutustaidot, kyky olla läsnä sekä kyky luoda hyvä kontakti sekä lapsiin että aikuisiin.

Palautteen sekä havainnoinnin pohjalta kokonaisuus oli onnistunut, monipuolinen ja mukaansatempaava. Materiaalipaketin muutama selkeä teema toistuivat lauluissa ja toiminnassa. Laulujen sisältö oli hyvä, niihin pääsi hyvin mukaan ja laulujen kertosäkeet jäivät mieleen. Lauluihin liittyvät elementit ja liikkeet toimivat. Ilmapiiiri oli osallistuva ja syntyi hyvää vuorovaikutusta. Yhdessä tekeminen, laulaminen ja liikkuminen sopivat kaikenikäisille ja kutsuivat mukaan. Muutamissa kohdissa kaivattiin selkeämpää ohjeistusta. Materiaalipaketissa käytetty rekvisiitta toimi hyvin ja sitä tarvittiin pitämään kuulijoiden mielenkiinto yllä. Toiminta ja käsillä tekeminen konkretisoivat auttamista ja lapset ymmärsivät antamisen idean. Lapset osallistuivat keskusteluun keksimällä asioita ja kertomalla elämästään. Vanhempien osallistaminen keskusteluun jäi välillä puutteelliseksi, jolloin vuorovaikutuksellinen elementti lasten ja vanhempien välisessä keskustelussa ei kaikilta osin toteutunut. Itselleni iloinen yllätys oli se, kuinka nopeasti sekä lapset että aikuiset lähtivät mukaan laulamaan uusia lauluja: aikuiset ja pari isompaa lasta lauluvihkosia hyödyntäen, pienemmät lapset sanoja tavailleen tai kuunnellen. Kaksi henkilöä kertoi materiaalipaketin nähdessään pohtineensa sen pituutta ja laulujen määrää. He olivat sitä mieltä, että materiaali toimi testaamistilanteessa hyvin myös aikataulullisesti. He kuitenkin pohtivat, että koska materiaalia on paljon, voi se tuntua liian pitkältä riippuen sitä käyttävän ohjaajan toiminnasta ja tavasta hyödyntää materiaalia.

Palautteen perusteella hioin materiaalipakettia muutaman yksityiskohdan osalta. Kirjoitin ohjeistukseen vaihtoehtoja siitä, miten materiaalipakettia on mahdollista lyhentää ja mitä lauluista tai kertomuksista voi jättää käyttämättä. Lisäsin yleisen ohjeistuksen vanhempien kutsumisesta mukaan keskusteluun. Lisäksi tarkensin ohjeistuksia Lammaslauluun ja lisäsin Rukouslaulun loppuun laulusäkeen.

Olen yksinkertaistanut materiaalipaketin lauluja ja kertomuksia pitkin matkaa. Eri-tyistä huomiota olen kiinnittänyt laulujen sanoihin ja melodioihin. Mielessäni on

ollut ajatus siitä, että lapset voisivat päästä helposti mukaan lauluihin, vaikka suurin osa heistä ei osakaan vielä lukea. Lauluja on testattu perhepiirissä ja ne ovat muokkautuneet ja yksinkertaistuneet opinnäytetyöprosessin edetessä. Testaamistilanteessa huomasin, että yksinkertaiset asiat toimivat parhaiten. Kiinnitin huomioni siihen, että muutamat lapset toistivat lauluissa sanojen lopputavuja, ikään kuin haluten tulla mukaan lauluun, vaikka eivät kaikkea muistaneetkaan. Testaaminen osoitti, että laulujen ja kerronnan on oltava mahdollisimman lyhyttä ja yksinkertaista toimiakseen.

Yksi työntekijä kertoi aikovansa käyttää materiaalia myös jatkossa ja yksi vanhempi pyysi lupaa käyttää lauluja. Lisäksi tuli esiin toive siitä, että materiaalipaketin laulut olisivat saatavilla cd-levyllä. Tällöin materiaalipakettia voisivat hyödyntää myös he, jotka eivät koe laulamista luontevana. Koska cd-levy ei toteudu tämän opinnäytetyön puitteissa, materiaalipaketti voi itsessään toimia yhteistyön mahdollistavana kanavana seurakunnan eri työmuotojen kesken. Materiaalipaketin tavoite onkin alusta asti ollut myös omalta osaltaan vahvistaa yhteistyötä seurakunnan eri työalojen kesken. Esimerkiksi yhteistyö seurakunnan musiikkikasvattajien kanssa voisi mahdollistaa laulujen oppimisen ja hyödyntämisen varhaiskasvatuksen toiminnoissa. Materiaalipaketin voivat toteuttaa vaikkapa kaksi tai kolme työntekijää yhdessä. Tällöin vastuualueita voidaan jakaa: yksi työntekijä voi vastata lauluista, toinen kertomuksista ja kolmas yhteisen jutustelun ohjaamisesta. Yhteistyön kautta voi toteutua kirkon kasvatustyön haaste seurakunnan eri työalat ylittävistä toiminnoista (mm. Hytönen 2016, 143–144; Lapsi on osallinen 2008, 34).

Materiaalipaketin toimivuutta ei ole testattu seurakunnan päiväkerhossa, joskin osa perhekerhoon osallistuvista lapsista osallistuu myös seurakunnan päiväkerhotoimintaan. Materiaalipakettia voidaan kuitenkin joko sellaisenaan tai soveltuvin osin hyödyntää muussakin seurakunnan avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa kuten päiväkerhoissa tai pyhäkouluissa. Materiaalipaketti pitää sisällään kahdeksan laulua. Koska ne ovat itse kirjoittamiani tätä opinnäytetyötä varten, ne ovat jokaiselle osanottajalle uusia. Vaikka olen pyrkinyt kirjoittamaan laulut mahdollisimman yksinkertaisiksi sekä sanoituksiltaan että melodioiltaan, on silti mahdollonta oppia kaikki laulut yhdellä kerralla ja sisäistää niiden kaikkien sanoma.

Lauluja voidaankin esitellä kerholaisille useammalla kerhokerralla ja ne voivat tulla tutuiksi pikkuhiljaa. Ajattelen, että laulut ovat ikään kuin siemen, joka voidaan kylvää tämän toimintatuokion yhteydessä. Siemenen kasvu eli lapsen syvenevä ymmärrys diakoniasta voi tapahtua, jos työskentelyä diakonisten teemojen äärellä jatketaan useammalla kerhokerralla.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

5.1 Tavoitteet ja niiden toteutuminen

Opinnäytetyöni ensisijaisena tavoitteena oli tutkia diakoniakasvatukseen liittyvää kirjallisuutta ja tutkimusta ja tuottaa sen pohjalta uutta tietoa seurakunnan diakoniakasvatuksen tueksi materiaalipaketin muodossa. Materiaalipaketin testaamistilanteen ja siitä saadun palautteen perusteella tavoite toteutui. Kirjallisuuden pohjalta luotu musiikillinen materiaalipaketti sai hyvän vastaanoton sekä perhekerholaisilta että palautetta antaneilta työntekijöiltä. Palautteen sekä havainnoinnin pohjalta kokonaisuus oli onnistunut ja osallistava. Laulujen sisältö oli hyvä ja osallistujat pääsivät niihin mukaan. Toiminta ja käsillä tekeminen konkretisoivat auttamisen ja antamisen teemoja. Lapset osallistuivat keskusteluun ja syntyi hyvää vuorovaikutusta osallistujien välille. Tunnelma perhekerhossa oli avoin, innostunut ja osallistuva ja lapset näyttivät sisäistäneen materiaalipaketin keskeisiä teemoja kristillisestä ihmiskäsityksestä, lähimmäisenrakkaudesta sekä esirukouksesta. Materiaalipaketissa toteutui ajatus siitä, että diakonian kirjallisuus ja tutkimus eivät jäisi vain teoriaksi kirjojen sivuille vaan niiden pohjalta voitaisiin luoda materiaalia arjen seurakuntatyöhön.

Materiaalipaketin sisällön osalta tavoitteena oli luoda innostavaa ja mukaan kutsuvaa materiaalia, joka kutsuisi osallistujat mukaan Jumalan perheväen seurakuntayhteyteen sekä yhteiseen lähimmäisestä välittämiseen. Materiaalipaketin pohjana toimivat erityisesti Obafemin (2002, 254) esittelemät diakoniakasvatuksen kutsuvat, innostavat, tukevat ja rohkaisevat elementit sekä kirkon kristillinen opetus diakoniakasvatuksen lähtökohtana. Tärkeä sisällöllinen tavoite oli välittää, kuinka jokainen lapsi ja aikuinen on rakas aarre ja Jumalan rakkauden kohde. Palautteen ja havainnoinnin perusteella sisältö välittyi osallistujille materiaalipaketin kertomusten ja laulujen kautta.

Materiaalipaketin tavoitteena oli osaltaan vahvistaa yhteistyötä seurakunnan työalojen välillä. Tämän tavoitteen toteutumista ei tämän opinnäytetyön laajuudessa

ollut mahdollista selvittää. Yhteistyön osalta materiaalipaketin testaamistilanteessa yksi varhaiskasvatuksen työntekijä kertoi aikovansa käyttää materiaalia tulevaisuudessa yhteistyössä seurakunnan musiikkikasvattajan kanssa. Toiveenani on, että materiaalipaketti voisi tarjota yhteisen hetken diakonisten teemojen äärellä. Sitä kautta voisi syntyä luontevia yhteistyömahdollisuuksia seurakunnan työmuotojen ja työntekijöiden välille. Yhteistyö voisi osaltaan vastata kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirjan (Lapsi on osallinen 2008, 34) ajatuksiin uusista yhteisistä toiminnoista varhaiskasvatuksen ja diakonian työntekijöiden välillä.

Materiaalipaketin tavoitteena on myös diakoniatyöstä viestiminen. Materiaalipaketin käyttäminen diakoniakasvatuksessa tarjoaa mahdollisuuden viestiä diakoniatyöstä, kun diakoniatyöntekijä vierailee perhekerhossa diakonisia teemoja esillä pitäen ja perhekerholaisiin tutustuen. Opinnäytetyössäni en arvioi tämän tavoitteen toteutumista. Sitä voitaisiin selvittää jatkotutkimuksessa, jossa kerätäisiin palautetta materiaalipakettia hyödyntäneiltä seurakunnan diakoniatyöntekijöiltä.

5.2 Luotettavuus ja kriittinen pohdinta

Arvioidessani tutkimukseni luotettavuutta tutkimuseettisestä näkökulmasta pohdin erityisesti luomani materiaalipaketin testaamistilannetta. Kanasen (2014, 153) mukaan tutkimuksen luotettavuutta lisäävät esimerkiksi dokumentaatio sekä tiedonkeruumenetelmän valinnan syyt ja perustelut. Dokumentaation osalta testaamistilanteen luotettavuus perustui havainnointipäiväkirjaan, jonka sanelin nauhalle välittömästi testaamistilanteen jälkeen ja kirjoitin puhtaaksi saman päivän aikana. Olennainen osa opinnäytetyöprosessiani oli tiedonkeruumenetelmän valinta, sen pohtiminen sekä perustelut havainnoinnin valinnalle tiedonkeruumenetelmäksi. Opinnäytetyöhön kirjoitettu pohdinta havainnoinnista valittuna menetelmänä, perustelut valinnalle sekä testaamistilanteen taltioiminen havainnointipäiväkirjamerkintöjä kirjoittamalla lisäävät tutkimuksen luotettavuutta.

Oman toimintani ja ammatillisen kasvuni kriittinen pohdinta, sekä reflektio että refleksiivisyys, olivat osa koko opinnäytetyöprosessiani. Riitta Högbacka ja Sanna Aaltonen (2015, 13, 21, 27) kirjoittavat kirjassaan refleksiivisyydestä kriittistä pohdintaakin laajempänä käsitteenä. Refleksiivisyydessä oman toiminnan oletuksia kyseenalaistetaan ja tutkimuksen tekemisen perusteita reflektoidaan tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. Refleksiivisyydellä tarkoitetaan tutkimuksellisen ajattelun ja käytäntöjen arvioimista, jonka päämääränä on tuottaa kontekstitietoista, elämämaailmalle herkistynyttä, eettisesti kestävämpää tutkimusta. Refleksiivinen tarkastelu tekee tutkimukseen vaikuttavia tekijöitä näkyväksi. Näitä tekijöitä ovat muun muassa tutkijan oma persoona, tutkijan teoreettiset ja metodologiset valinnat sekä yhteiskunnallinen konteksti. Refleksiivisyyden tulisi olla osa jokaisen tutkijan työkalupakkia, sillä se voi auttaa tutkijaa parantamaan tutkimuksen laatua sekä toimia ammatillisen kehittymisen apuvälineenä. Reflektiivisyys voidaan nähdä vakavana yrityksenä tunnistaa oman viitekehyksen rajallisuus.

Högbackan ja Aaltosen (2015) ajatukset antoivat näkökulman oman opinnäytetyöprosessini eettisyyden kriittiseen pohdintaan. Oma lähtökohtani opinnäytetyöhön oli vahva ajatus siitä, että diakoniaa käsittelevästä kirjallisuudesta ja tutkimuksesta olisi mahdollista löytää teemoja, joiden pohjalta rakentaa toimiva, diakoniakasvatuksellinen materiaalipaketti. Kriittisen tarkastelun kautta ymmärsin tämän oletuksen olevan osa oman viitekehykseni rajallisuutta. Voi olla, että vahva oletukseni materiaalipaketin mahdollistavasta tutkimuksesta yhdessä laulujen sanojen kirjoittamisen haasteen kanssa ohjasivat minut valitsemaan tietynlaisia, omaa oletustani tukevia lähteitä ja tutkimuksia sekä valitsemaan tutkimuksesta teemoja, joiden pohjalta oletuksen toteutuminen ja sitä kautta materiaalipaketin luominen ja toimivien laulujen kirjoittaminen oli mahdollista.

Tutkijan persoonan vaikutus on nähtävillä testaamistilanteessa, jossa testasin materiaalipakettiani ja havainnoin sen toimivuutta. Eri ihmiset havainnoivat ja tulkitsevat asioita eri tavoin, omista lähtökohdistaan ja persoonastaan käsin. Minä tutkijana sekä samanaikaisesti osallistuvana havainnoitsijana kiinnitin testaamistilanteessa huomiota tiettyihin asioihin, jotka sitten tulkitsin omista lähtökohdistani

käsin. Jos olisin voinut tallentaa testaamistilanteen videoimalla, olisin voinut palata alkuperäiseen tilanteeseen useampaan otteeseen. Tällöin todennäköisesti olisin voinut löytää uusia merkkejä pantavia asioita. Testaamistilanteessa kykyäni havainnoida rajoitti se, että ohjasin itse koko perhekerhon kokoontumisen luomaani materiaalipakettia käyttäen. Keskittymiskyvystäni ja huomiostani paljon kului tähän. Testaamistilanteen videotallenteeseen palaaminen olisi mahdollistanut ulkopuolisemman katseen testaamistilanteeseen. Nyt palaaminen tilanteeseen tarkoitti paluuta havainnointipäiväkirjan merkintöihin.

Kriittinen pohdinta vie myös uudelleen pohtimaan oman persoonani vaikutusta materiaalipaketin toteutukseen. Jokainen materiaalipakettia tulevaisuudessa käyttävä henkilö käyttää materiaalia tai sen osia eri tavoin. Jokaisen persoonan näkyminen, miten materiaalia käytetään ja niin on tarkoituskin olla. Jokaisessa tilanteessa kohdeyleisö on erilainen ja tilanteessa syntyvä vuorovaikutus erilaista. Siksi ei ole mahdollista eikä edes tarkoituksenmukaista rajata oman persoonani vaikutusta materiaalipaketin testaamistilanteen ulkopuolelle. Tässä käymäni kriittinen pohdinta tekee näkyväksi tutkijan persoonan vaikutuksen tutkimukseen, tässä tapauksessa oman persoonani vaikutuksen materiaalipaketin luomiseen, toteutukseen sekä raportointiin.

5.3 Oma oppimisprosessi

Laadullinen tutkimusprosessi on eräänlainen tutkijan oppimisprosessi, jossa koko tutkimuksen ajan pyritään kasvattamaan tutkijan tietoisuutta sekä tarkasteltavasta ilmiöstä että sitä ohjailevista tekijöistä (Kiviniemi 2015, 80). Oma oppimisprosessini jatkui koko opinnäytetyön ajan. Luodessani materiaalipakettia, jouduin pohtimaan auttamisen teemoja lasten näkökulmasta ja lasten maailmassa. Jeesuksen sanojen mukaan lasten kaltaisten on taivasten valtakunta (Matt. 19:14). Pohdinta auttoi minua ymmärtämään, että auttamisen ei tarvitse olla suurta. Kun asetin tavoitteita lasten diakoniakasvatusmateriaalille, huomasin kuinka tärkeää on soveltaa tavoitteet lasten maailmaan ja pitää ne realistisina. Lähimmäisenrakkaus on pientä, arkista toisen huomaamista ja huomioimista. Siitä on hyvä lähteä

liikkeelle. Materiaalipaketin tavoite oli välittää tämä lapsille. Lasten ollessa kohdeyleisö asiat on esitettävä yksinkertaisesti ja ymmärrettävästi. Tästä huomasin yllättäen oppivani eniten itsekin. Arjen keskellä erehdyn joskus kuvittelemaan, että auttamisen täytyisi olla suurta ja ihmeellistä. Tällöin myös kynnyks auttaa nousee korkeaksi. Materiaalipaketin keskiössä on viesti siitä, mitä lähimmäisenrakkaus on ja kuinka yksinkertaisista asioista lähimmäisen palveleminen syntyy. Oivallus lähimmäisenrakkaudesta voi myös tukea lapsen kasvua seurakunnan jäsenyyteen.

Sananlaskuihin on kirjattu viisaus: ”Veden kalvossa näet kasvosi, lähimmäisessä näet sydämesi” (Sananl. 27:19). Lähimmäisemme ovat meille peilinä siitä, missä on ihmisyytemme. Kun näemme lähimmäisemme hädän, syntykö meissä myötätunto ja halu auttaa? Vai suljemmeko silmämme toisten hädältä, jotta selviydymme oman arkemme haasteista, kun auttaminen tuntuu vaativan meiltä liikaa kaikkien muiden vaatimusten ohella? Raamatun kultainen sääntö ja rakkauden kaksoiskäsky ovat perusta, joka luo mahdollisuuden yhdessä elämiselle. Lähimmäisenrakkauden taito ei synny ja kasva luonnostaan vaan sitä on opetettava ja opeteltava yhä uudestaan. Tässä on myös diakoniakasvatuksen keskeinen tehtävä.

Tämän opinnäytetyöprosessin aikana reflektoin omaa sisäistä diakoniatyöntekijääni. Huomasin, että usein arjen tilanteissa on helpompaa kulkea ohi kuin pysähtyä huomaamaan toiset. Lähimmäisen huomaaminen vaatii tietoista harjoitusta. Kirkon diakoniatyö vastaa ihmisten hätähuutoihin ja välillä tuntuisikin houkuttelevalta ulkoistaa auttaminen diakoniatyöntekijöille tai muille ammattiauttajille. Kuitenkin meistä jokainen on lähimmäinen. Arjessa se välillä unohtuu ja tarvitsemme muistuttajaa. Diakoniatyö toimii lähimmäisenrakkauden ja palvelun muistuttajana (Helin ym. 2010, 163; Nygård 2016, 44). Diakonia on seurakunnan tapa elää ja kuuluu kaikille (Jääskeläinen 2002, 192). Huomasin, että samaa muistuttamista lähimmäisenrakkaudesta tarvitsevat yhtä lailla pienet ja suuret seurakuntalaiset, me kaikki. Meidät on kutsuttu auttamaan, palvelemaan ja rakastamaan.

Materiaalipaketin luomisprosessi vei minut pohdinnoissani vielä syvemmälle. Pohtiessani omaa ammatti-identiteettiäni pohdin diakonisen asenteen sisäistämistä omassa arjessani. Olenko käytettävissä siellä, missä olen, myös työaikani ulkopuolella? Miltä pohjalta lähdän maailmaan, työelämään ja seurakuntaan seurakuntalaisia palvelemaan? Seurakunnan hengellisen työn tekijöillä ei ole työaika ja lähimmäisen palveleminen jatkuu huolimatta siitä, olenko töissä vai en. Kun tulevaisuudessa riisun virkavaatteet yltäni, riisunko samalla diakonin identiteetin vai onko se sisäistettynä minussa? Mikä on se avain, joka mahdollistaa diakonisen asenteen sisäistämisen ja jaksamisen arjessa?

Näihin pohdintoihin löysin opinnäytetyöprosessissani avaimeksi arkisen innostuksen. Jeesus, lähimmäisenrakkauden ruumiillistuma, tuli ihmisten arkeen ja sytytti heihin innostuksen. Jeesus kohtasi ihmiset siellä, missä he olivat arkisissa askareissaan; kalanhajuisen työmiehen yövuoron jälkeen tai rahanhajuisen tullimiehen, jota muut halveksivat. Välillä hän palveli heitä vaikkapa tarjoamalla aamupalaa. Pääsiäinen, kristinuskon suurin juhla, kertoo Jeesuksen ylösnousemuksesta, joka tapahtui juutalaisessa kulttuurissa viikon ensimmäisenä aamuna – meidän kulttuuriimme soveltaen maanantaiaamuna – kun arki saattaa ajoittain tuntua raskaalta.

Opinnäytetyötä luodessani innostuin, kun sain yksinkertaistaa diakonian ydinasioita, riimitellä, loruilla ja kirjoittaa säveliä sanojen ympärille. Innostuksesta tuli osa opinnäytetyötäni. Itse en niinkään kiinnittänyt siihen huomiota, mutta esitellessäni opinnäytetyötä seminaarifoorumeilla, sain palautetta innostuksesta. Uskaltaisin väittää, että innostus on pohjana diakoniatyölle. Kun innostumme jostain, innostus ja sanoma välittyvät myös muille. Työssä jaksamisessa oman innostuksen ja kiinnostuksen kohteiden löytäminen voi olla apuna. Kaikkein suurin innostuksen aihe on kirkon ydinsanoma: sanoma Jeesuksesta, joka kuolemallaan ja ylösnousemuksellaan antaa meille jokaiselle arvon Jumalan aarteina. Tästä sanomasta voi ammentaa uudestaan ja uudestaan itselle ja muille, myös arkisen harmaina maanantaiaamuina. Tätä sanomaa voimme viedä eteenpäin erilaisin keinoin ja saada siitä innostusta työhön ja ihmisten kohtaamiseen niin diakoniasvatuksessa kuin muussakin diakoniatyössä.

5.4 Jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyöprosessissani lauluja syntyi ylimäärin ja osa jäi materiaalipaketin ulkopuolelle. Laulu *Mittarimato dippaa*, synnytti idean jatkotuotoksesta, joka olisi vastaavanlainen materiaalipaketti, ja jonka sisältö käsittelisi ympäristönsuojelua kasvatuksellisesta näkökulmasta. Kirkko tekee ympäristötyötä ja -kasvatusta ja luomakunnan varjeleminen on yksi kirkon strateginen painopiste (Sakasti i.a. Ympäristötyö). Kirkon ilmasto-ohjelman (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ilmasto-ohjelma Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus 2008, 8, 39) mukaan kirkolla on merkittävä arvoaikuttajan rooli ja kirkon tulisi osallistua yhteiskunnalliseen eettiseen ympäristökeskusteluun. Kirkon tehtävänä on korottaa äänensä köyhimpien ihmisten ja koko maapallon tulevaisuuden puolesta. Siksi ajattelen, että myös kirkon diakoniatyöntekijöillä on tärkeä osansa kirkon ympäristökasvatuksessa. Laulujen ja kertomusten kautta olisi mahdollista tuoda ympäristökasvatuksen näkökulmia jo lasten tietoisuuteen ja opettaa kiitollisuutta, kunnioitusta ja kohtuullisuutta Luojan luomaa kohtaan, Kirkon ilmasto-ohjelman teemojen mukaisesti.

Mahdollisena jatkotutkimusaiheena voisi olla laajempi tutkimus siitä, miten teoriasta ja ajankohtaisesta tutkimuksesta löydettyjen teemojen pohjalta luotu materiaali voisi edesauttaa diakoniakasvatusta ja palvella seurakunnan työntekijöitä. Nyt opinnäytetyössäni loin materiaalipaketin ajankohtaisen diakoniakasvatukseen liittyvän kirjallisuuden ja tutkimuksen ja sieltä nousseiden teemojen pohjalta, mutta opinnäytetyöni laajuudessa ei ollut mahdollista tutkia aihetta laajemmin. Tutkimusta voisi laajentaa myös muihin seurakunnan työaloihin kuten varhaiskasvatuksen tutkimukseen. Mielenkiintoista kaikkiaan olisi tutkia laajemmin sitä, miten teoriasta, kirjallisuudesta ja ajankohtaisesta tutkimuksesta esiin nousevat teemat näyttäytyvät diakoniatyön arjessa, esimerkiksi diakoniakasvatuksessa sekä sitä, miten ja millaisia materiaalipaketteja tai tuotteita niiden pohjalta olisi mahdollista luoda diakoniakasvatuksen tueksi.

Opinnäytetyöni suunnitteluvaiheessa ajatuksenani oli luoda materiaalipaketin laulut cd-levyksi, joka olisi osa materiaalipakettia. Kuitenkin kun opinnäytetyö alkoi edetä, kävi selväksi, että laadukkaaseen cd-levyn toteutukseen vaadittavan työmäärän vuoksi ei levyä ollut mahdollista sisällyttää osaksi opinnäytetyötä. Cd-

levy mahdollistaisi materiaalipaketin laajemman käytön, sillä se tukisi myös työntekijöitä, jotka eivät koe musiikkia tai laulamista luontevaksi työvälineeksi tai musiikillista osaamistaan riittäväksi. Tulevaisuuden projektina voisikin olla materiaalipaketin laulujen tuottaminen cd-levyksi.

Opinnäytetyövaiheen tullessa päätökseen pohdin myös materiaalipaketin julkaisemista. Materiaalipaketin julkaiseminen sekä siihen liittyvän cd-levyn toteuttaminen mahdollistaisivat materiaalipaketin käytön laajemmalle kohdeyleisölle. Yhteistyökumppanin ja julkaisukanavan löytyminen on tämän opinnäytetyön valmistuessa vielä kesken. Seurakunnan työntekijät voivat jo nyt käyttää materiaalipakettia työssään, jos pyytävät siihen tekijän luvan etukäteen. Muutoin kaikki tekijänoikeudet pidätetään.

5.5 Lopuksi

Materiaalipaketin ydin ovat laulut, joiden kautta eri-ikäisten perhekerholaisten on mahdollista sisäistää tärkeitä teemoja. Laulut ovat syntyneet oman vauva- ja taa-peroarkeni keskellä. Ne ovat syntyneet yhdessä olemisesta, kiireettömyydestä ja *kohtaamisesta*. Ne ovat syntyneet siitä oivalluksesta, että suuret teemat kuten *lähimmäisenrakkaus* ja -palvelu ovat pohjimmiltaan pieniä ja arkisia. Ne ovat myös syntyneet *sanoman* tärkeydestä sekä innostuksesta jakaa sanomaa muiden kanssa. Ne ovat syntyneet rakkaudesta Jumalaan ja lähimmäiseen. Ne ovat syntyneet rakkaudesta omaan lapseeni sekä siitä toiveesta, että hän, yhtä lailla kuin muutkin pienet seurakuntalaiset, saisi elämässään kokea kasvua seurakunnan *jäsenyyteen*.

Tutut laulut voivat luoda muistoja, joihin palata. Laulut voivat sanoittaa vaikeitakin asioita ja tehdä niistä helpompia käsitellä. Ennen kaikkea laulut ovat tässä ja nyt. Laulut alkavat elää, kun niitä lauletaan tai kuunnellaan. Materiaalipaketin laulut kuljettavat takaisin opinnäytetyöni johdantoon, jossa pohdin menneisyyden lapsuusmuistoja sekä toisaalta tulevaisuuden kirkkoa ja sen painopisteitä. Materiaalipaketin lauluissa kuultavat turvalliset lapsuudenkokemukseni evankelisluterilai-

sesta kirkosta. Laulut myös luotaavat tulevaisuuteen ammentaen aiheensa Koh-
taamisen kirkko -mietinnön (2014) painopisteistä. Ne kertovat sanomaa, luovat
tilan kohtaamiselle, välittävät lähimmäisenrakkautta ja kutsuvat jäsenyyteen. Toi-
von, että *Pieni rakas aarre* palvelee seurakuntalaisia ja seurakunnan työntekijöitä
ja sytyttää innostuksen diakoniaan.

LÄHTEET

- Aula, Maria Kaisa 2018. Esipuhe: Yhteistä lapsikäsitystä etsimässä. Työpaperissa Lea Pulkkinen (toim.) Kohti yhteistä lapsikäsitystä. Työpaperi 12/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Diakonia in Context 2009. Diakonia in Context. Transformation, Reconciliation, Empowerment. An LWF Contribution to the Understanding and Practice of Diakonia. Geneva: LWF.
<http://www.diakoni.nu/wp-content/uploads/2013/12/Diakonia-in-context-LWF-2009.pdf>
- Diakonian viranhaltijan ydinosoaminen 2010.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/diakonia_yo.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/diakonia_yo.pdf)
- Eerola, Kaija 2005. Musiikin lumous. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten Keskus, 76–86.
- Gothóni, Raili & Helosvuori, Riitta 2012. Kansainvälinen diakonia. Teoksessa Raili Gothóni, Riitta Helosvuori, Kalle Kuusimäki & Karolina Puuska (toim.) Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja, 151–164.
- Hakala, Pirjo 2002. Ihmisen kokonaisvaltainen auttaminen. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 233–266.
- Helin, Matti; Hiilamo, Heikki & Jokela, Ulla 2010. Diakoniatyö. Asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita.
- Hofmann, Beate 2017. New Diaconal Professionalism – Theology, Spirituality, Values and Practice. *Diaconia. Journal for the Study of Christian Social Practice*, vol. 8, 138–151.
<https://www.vr-elibrary.de/doi/pdf/10.13109/diac.2017.8.2.138>
- Hytönen, Maarit 2016. Kristillisen perinteen välittyminen. Teoksessa Kimmo Ketola, Maarit Hytönen, Veli-Matti Salminen, Jussi Sohlberg & Leena Sorsa. Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125, 110–145.

- Högbacka, Riitta & Aaltonen, Sanna 2015. Refleksiivisyyden ulottuvuudet. Teoksessa Sanna Aaltonen & Riitta Högbacka (toim.) Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino, 9–31.
- Ikonen, Tiina 2015. Kirkko muukalaisen asialla. Kansainvälinen diakonia Suomen evankelis-luterilaisen kirkon hiippakunta- ja keskushallinnossa 1993-2004. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Jääskeläinen, Ilkka 2002. Diakoniatoiminnan muodot. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 192–232.
- Kaitasuo, Krista 2013. Suurin aarre löytyi peiliin katsomalla. Sydän-Hämeen lehti 3.12.2013. Viitattu 23.2.2018.
<https://shl.fi/2013/12/03/suurin-aarre-loytyi-peiliin-katsomalla/>
- Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja.
- Kilpeläinen, Aino-Elina & Räsänen, Antti 2015. ”Katso minuun pienehen” – pikkulapsen uskonnollisuus ja sen tukeminen kirkon varhaiskasvatustoiminnassa. Teoksessa Martin Ubani, Salla Poulter & Arto Kallioniemi (toim.) Uskonto lapsuuden kulttuureissa. Helsinki: Lasten Keskus, 300–329.
- Kirkkojärjestys (1993/1055). Viitattu 22.1.2018.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>
- Kirkkokäsikirja I, 2014. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja I, Jumalanpalvelusten kirja. Helsinki: Kirjapaja.
- Kirkkolaki (1993/1054). Viitattu 22.1.2018.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>
- Kivelä, Sami & Piironen, Hannu 2018. Opinnäytetyön menetelmäpajat. Havainnointi ja haastattelut -paja. Luento 6.3.2018. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kiviniemi, Kari 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia

aloittelevalla tutkijalla tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus, 74–88.

Kohtaamisen kirkko 2014. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020 -mietintö. Kirkkohallitus: Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja, 7.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/\\$FILE/253062_KKH_Kohtaamisen_kirkko_sisus_KORJ.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/$FILE/253062_KKH_Kohtaamisen_kirkko_sisus_KORJ.pdf)

Kopperi, Kari 2016. Diakonian monet ulottuvuudet – diakonian oppikirjoissa esitetyt näkemykset diakoniasta. DTS: Diakonian tutkimus 2/2016, 118–139.

http://dts.fi/files/2009/10/DT_nro2_2016.pdf

Kuusimäki, Kalle 2012. Diakonia kirkon perustehtävänä. Teoksessa Raili Gothóni, Riitta Helosvuori, Kalle Kuusimäki & Karolina Puuska (toim.) Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja, 11–48.

Lapsi on osallinen 2008. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirja. Kirkon kasvatus- ja nuorisotyö/Kirkkohallitus.

[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/3F4B1CCF005F0F4FC2257E2E0012D43D/\\$FILE/Varhaiskasvkehittamisen_asiakirja.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/3F4B1CCF005F0F4FC2257E2E0012D43D/$FILE/Varhaiskasvkehittamisen_asiakirja.pdf)

Lapset seurakuntalaisina 2013. Kehittämissasiakirja. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2013:1.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/\\$FILE/KH_lapset_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/$FILE/KH_lapset_www.pdf)

Laulaja, Jorma 2002. Diakonia uskon ja rakkauden risteyksessä. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 59–70.

Latvus, Kari 2017. Diaconia as Care for the Poor? Critical Perspectives on the Development of Caritative Diaconia. Kirkon tutkimuskeskus: Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 53. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/EC5CA45B6268E400C2258191003F1A72/\\$FILE/KKH_Diaconia%20as%20Care%20for%20the%20Poor_verkkojulkaisu.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/EC5CA45B6268E400C2258191003F1A72/$FILE/KKH_Diaconia%20as%20Care%20for%20the%20Poor_verkkojulkaisu.pdf)

Murtonen, Sari 2015. Lapsuuden hengellinen musiikki ja kristillisyyteen kasvaminen nuorten aikuisten kokemuksissa. Teoksessa Martin

- Ubani, Saira Poulter & Arto Kallioniemi (toim.) Uskonto lapsuuden kulttuureissa. Helsinki: Lasten Keskus, 269–299.
- Niemelä, Pauli 2002. Diakonia ja ihmiskäsitys. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 87–103.
- Nordstokke, Kjell 2011. Liberating Diakonia. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Nygård, Leena 2016. Diakoniakasvatus seurakuntatyössä: Kuinka Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijät mieltävät diakoniaan liittyvän kasvatuksen? Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Obafemi, Maria 2002. Diakoniakasvatus: diakoniseen palveluun saattamista. Teoksessa Mikko Lahtinen & Tuulikki Toikkanen (toim.) Anno Domini 2002. Diakoniatieteen vuosikirja. Lahden Diakoniasäätiö, 248–257.
- Oulun seurakunnat i.a. Nettipyhys: Talvi 2017, Kirkon aarteet. Viitattu 23.2.2018. <http://www.oulunseurakunnat.fi/documents/332811/20833754/NettiPyhys+talvi17+Raamatunkertomus+Kirkon+aarteet+pdf/131a7ec1-b475-1607-9fea-61c92a20fb93>
- Pulkkinen, Lea 2018. Yhteistä lapsikäsitystä etsimässä. Työpaperi 12/2018. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Puuska, Karolina 2012. Diakoniatyö ryhmissä ja lähiyhteisöissä. Teoksessa Raili Gothóni, Riitta Helosvuori, Kalle Kuusimäki & Karolina Puuska (toim.) Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja, 111–150.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Ruokonen, Inkeri 2016. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS-kustannus, 124–137.
- Rättyä, Lea 2009. Diakoniatyö yksilöllisenä ja yhteisöllisenä auttamisena yhteiskunnallisessa muutoksessa. Väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopisto.

- Rättyä, Lea 2012. Diakoniatyö yksilöiden ja perheiden parissa. Teoksessa Raili Gothóni, Riitta Helosvuori, Kalle Kuusimäki & Karolina Puuska (toim.) Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja, 80–110.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniikka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4.html
- Sakasti i.a. Perhekerho. Viitattu 18.5.2018
<http://sakasti.evl.fi/tilastot/toiminta/kasvatus>
- Sakasti i.a. Varhaiskasvatus. Viitattu 4.9.2018
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content28953E>
- Sakasti i.a. Ympäristötyö. Viitattu 21.5.2018 <http://sakasti.evl.fi/ymparisto>
- Suomen evankelisluterilaisen kirkon ilmasto-ohjelma Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus 2008. Helsinki: Kirkkohallitus.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A09C334372194320C225773E002F1F1C/\\$FILE/KH_ilmasto-ohjelma_netiti.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A09C334372194320C225773E002F1F1C/$FILE/KH_ilmasto-ohjelma_netiti.pdf)
- Tirri, Kirsi 2004. Eettinen kasvatus ja diakoniatyö. Teoksessa Mikko Lahtinen & Tuulikki Toikkanen (toim.) Anno Domini 2004. Diakoniatieteen vuosikirja. Lahden Diakoniasäätiö, 91–103.
- Toivio, Heikki 2012. Miksi messua vietetään? Teoksessa Messusta yhteisöksi. Puheenvuoroja ja käytäntöjä. Karas-Sana, 8-10.
- Varhaisiän musiikkikasvatus seurakunnassa 2004. Jumalanpalveluselämä ja musiikkitoiminta: Kirkkohallituksen julkaisuja 8.
[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/199E338F61E03890C2257E2E0012D366/\\$FILE/Varhaisi%C3%A4n%20musiikkikasvatus%20seurakunnassa.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/199E338F61E03890C2257E2E0012D366/$FILE/Varhaisi%C3%A4n%20musiikkikasvatus%20seurakunnassa.pdf)
- Vehmas, Heli 2018. Varhaiskasvatuksen työalajohtaja, Hausjärven seurakunta. Henkilökohtainen tiedonanto 7.2.
- Veikkola, Juhani 2002. Diakonian perustehtävä, visiot ja tavoitteet. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 107–128.
- Zeitler, Ullrich 2014. Spirituality in Diaconia. A Reinterpretation of Diaconal

Professionalism Within the Framework of Theory U. Scandinavian
Journal for Leadership and Theology 1/2014, 1–15.

<http://silt-journal.com/no1/spirituality-in-diaconia/>

LIITE: Materiaalipaketti (sivut 59–78)

THESEUKSESSA TÄMÄ OPINNÄYTETYÖ ON JULKAISTU TEKIJÄNOIKEUDELLISISTA SYISTÄ ILMAN MATERIAALIPAKETTIA, JOKA ON PYYNNÖSTÄ SAATAVISSA TEKIJÄLTÄ.

PIENI RAKAS AARRE

Musiikillinen diakoniakasvatusmateriaali
seurakunnan perhekerhoon

